

Ljubljanski

Leposloven in znanstven list.

Štev. 6.

V Ljubljani, dné 1. ržnega cveta 1895.

Leto XV.

Slovenska Lizbona.¹⁾

In zdaj so se zaklela še nebesa,
Slovenec, zoper tebe siromaka;
Pod tabo zemlja maje se in stresa;
Kam beži? Groza, strah povsod te čaka;
Strop poka, stene rušijo se koči,
Kje išči si zavetja v pozni noči?

•Vstanite, hitro, hitro, stari oče!
Na ramo bolno mater, mož, zadeni;
Pod milo nébo iz nesrečne kože!
Vratú se, dete, mojega okleni! —
•Strah! sodni dan, kaj ne da, mati!••
•Oj tiho, nič pri meni ni se bati! —

V veselem tem velikonočnem časi,
Ko vse mladí, življenja se raduje,
Tod po deželi jok in stok se glási,
Brez milosti nesreča gospoduje;
Slovenec nima sreče; blagoslova
Nebó na dela ne rosí njegova.

Ljubljana, prej po svetu malo znana,
Imenovana redko med narodi!
Zdaj, opustošena in razdejana,
Zaslula boš povsod po ti nezgodi,
Lizbono bodo té slovensko zvali,
Rodovi pozni še te milovali.

Pod milim nebom se beró ti maše,
Nemilim nebom! vse klečé zdihuje:
Nebeški oče, sliši prošnje naše,
Ukaži zemlji tí, da naj miruje;
Nikar nas ne pogúbi v jezi svoji,
Močí razsajajoče upokoji!

¹⁾ Glej prvi odstavek v današnjem »listku«.

Kar rodoljubje v letih je nabralo,
Veselje in ponos slovenski duši;
Kar tujca je okó obéudovalo,
Vse ena noč nevmiljeno razruši!
Od konca treba bo začeti znova,
Brez mere truda, sreča negotova!

Od juga lastovka je priletela, —
Otožno obletava mesto znano;
Kjer mirno gnezdo svoje je imela,
Podrto, pusto vse in razdejano!
Od tod, kjer se nesreča naselila
V kraj srečnejši nesó jo lahka krila.

Glas gré po zemlji: Bratje, pomagajte!
Vsi enega očeta smo sinovi;
Odprite srca in roké in dajte!
Sad dober blagi obrodé darovi;
Hitite lajšat vsi nesrečo grozno,
Na pomoč, bratje, da ne bo prepozno!

Jos. Stritar.

Kje si tí, država?

Kaplje, kaplje! — Kje si ti, država,
Avstrija? — Slovenec, sin ti zvesti,
Naj ne bo, če si mu mati prava,
Kakor kamen zapuščen na cesti.

Razdejano vse in pokončano!
Kamor se ozrè, zgolj razvalina;
Da sezida novo si Ljubljano,
Ti pomoči moreš mu edina.

Híti, híti! gleda te Evropa,
Če obilo daješ, ne stiskaje;
Sinom mati naj ne bode skopa,
Košek kruha se beraču daje!

Skop ni bil Slovén, ko v stiski hudi
Kri je zate treba bilo dati;
V stiski zdaj je on, dolžnost ti tudi
Svojo stóri, kaži, da si mati!

Jos. Stritar.

Po konci gláve!

Po konci spet, rojaki, tožne glave,
Zdramimo se iz žalosti globoke!
Dovolj z nebés bridkosti in težave,
Spet šibo Oče bo dejal iz roke;
V nas milostno se bo ozrl iz nova,
Nas pogubiti volja ni njegova.

Poljé razbije toča iz oblaka;
 Kaj tu, kaj tam je rastle, ne pozna se;
 Obupanje premaga siromaka,
 Kakó prebije s svojci hude čase?
 Ko spet pomlad posije drugo léto,
 Z zelenjem novim je poljé odéto.

Bremena vajena že nam so pleča,
 In vajena potú so čela naša;
 Trud nam je brat in sestra nam nesreča,
 Trpljenje in bridkost vsakdanja paša;
 Razvadila Slovenca ni usoda,
 Prebila bo se tudi ta nezgoda.

Sam, kar imá, Slovén si je priboril,
 Ni stal pričakujoč pomoči tuje;
 Tako je prav! samo, kar sam si storil,
 Zares se tvoje delo imenuje.
 Pogum! sam sebi zvest Slovenec bodi,
 In stal ne bodeš zadnji med narodi.

Zaceli s časom se globoka rana,
 Srcá nam spolujjo se gorke želje:
 Spet, lepša, stala bela bo Ljubljana,
 Ponos Slovencu, dika in veselje,
 Pokrajinam slovenskim vsem svetišče,
 Vsem rodoljubja sveto bo ognjišče.

Oj skloni kvišku spet se, draga mati,
 Slovenija, očí povzdigni solzne svoje;
 Glej, mir in sprava zopet je med brati,
 Nesreča združila je sine tvoje;
 Ne le za zdaj! Gorjé njegovi duši,
 Kedor med brati mir nam zopet ruši!

Ljubezen brate nas pri delu druží,
 Ljubezen, ki slabosti prizanaša;
 Po svoje vsak naj domovini služi,
 Kaj trud rodil bo njemu, naj ne vpraša:
 Če ni celó med rodnimi je brati,
 Kje hočemo ljubezni še iskati?

Pod kládívom utrdi se železo,
 Vjunači, ne upogne nas nesreča;
 Sklenimo novo med seboj zavezo,
 Velika sila, naša moč je večá:
 Ne dajmo se! stojimo hrabro v boji,
 Pogum, na delo spet, rojaki moji!

Jos. Stritar.

Dies irae, dies illa!

Lepo je ogledovati mravljišče v gozdu. Kako življenje in gibanje po njem in okrog njega! Vse dela in se trudi od zora do mraka. Vsaka živalca gre, ne meneč se za drugo, mirno po svojem opravku. In ko bi bilo celo moči pogledati v notranje življenje! Kako je tu vse lepo v redu, kakor v modro vladani človeški državi! — Dregni enkrat, dvakrat s palico v umetno zloženo kopico, kaka izprememba! Preplašene, zbegane planejo drobne prebivalke iz razrušenega domovja in kakor z uma tekajo semtertja, ne vedoč, kaj začeti. Potres, potres! Toda mine naj in pogine vse drugo, vse notranje naprave, vsi tisti umetni hodniki, tiste shrambe in tiste zaloge, nabrane in nanesene s tolikim trudom; rešiti je treba zalego, mladi rod najprej spraviti v zavetje! Velika nesreča je zadela mravljišče. Uboge živalce mislijo, če se sme tako govoriti, da si ne bodo nikdar več opomogle. In vendar, pridi čez malo dnij zopet na to mesto, in pred teboj bo zopet stalo kakor prej mravljišče, in vse živo bo zopet po njem in okrog njega.

Uboga Ljubljana, razrušenemu mravljišču podobna zdaj, ali si boš opomogla kdaj tudi ti tako? Ne v nekih dnevih, mesecih; ali smemo upati, da si opomoreš v letih, desetletjih? — Nesrečna Ljubljana! Dva dni pred nesrečo tvojo se je pela po cerkvah tvojih žalna pesem Jeremije proroka: »Kako je mesto tako pusto, ki je bilo ljudstva polno! Vdovi je enako.« — »Vam vsem govorim, ki greste mimo: Glejte in vidite, ali je kaka bolečina, kakor bolečina moja, ki me je zadela. Kajti Gospod me je napolnil z bridkostjo v dan jeze svoje.« — »Starejšine hčere sijonske leže na tleh in so tiho . . . de-vice jeruzalemske povešajo glave svoje.« — »Oči svoje sem si skoraj

izjokal, da me život moj boli.« — »Ko so govorili materam svojim: Kje je kruha in vina? Ko so na ulicah po mestu medleli, kakor smrtno ranjeni in umirali v naročju mater svojih.« — Oj ti hči jeruzalemska! s kom naj te primerjam. . . . da te potolažim? Kajti škoda tvoja je velika kakor morje; kdo naj te ozdravi?« — »Vsi, ki mimo gredo, . . . majo z glavami: Je-li to mesto, za katero se je dejalo, da je najlepše, katerega se veseli vsa dežela?«

Ko se je tako pelo veliki petek po tvojih cerkvah, nesrečna Ljubljana, ali je pač mislil kdo takrat, da se bode skoraj žalovalo o tebi, kakor je žaloval Jeremija o mestu jeruzalemskem?

»Iz razvalin življenje novo klije,« pravi pesnik; ali se smemo s tem upanjem tolažiti tudi mi? Svet, če hoče biti pravičen, se mora čuditi Slovencem, kako visoko so se razmeroma iz svojih močij, brez tuje pomoči, povzdignili v kratkem času! Rodoljubje je moč; ali nam ni potekla, opešala ta čudotvorna moč? Rim ni bil nikoli tako velik, kakor ko je bil najbolj ponižan. Po strašni bitvi pri Kanah, ko je moral soditi svet: Zdaj je Rima konec! — kaj je storilo državno starejšinstvo rimsko? Hvalo svojo je slovesno izreklo nesrečnemu, pobitemu konzulu, in čez malo časa je stal Rim veličasten kakor nikdar pred! Slovenci nismo Rimljani, vendar ne obupamo tudi mi!

Na Dunaju 8. maja l. 1895.

Fos. Stritar.

Groga in drugi.

Spisal R.

(Dalje.)

V.

»Piši mi jedan listak
Od naše ljubavi!«

Narodna iz Dalmacije.

van in Milena sta takoj početkoma spoznala, da so lepi trenotki pri lawn-tenisu jako, jako kratki in pa skrivni ljubezni naravnost nevarni. Tam si torej nista mogla pripovedovati, kar bi si bila tako neizrečeno rada pripovedovala po cele ure — ves dan, kaj pravim — — večno!

»Večno! Ta prečudna beseda uživa pri ognjevitih zaljubljenih prav tako visoko posvetno čast, kakor »ljubim« in »zvestoba«. In

ako ne doseže vsa ta krasota niti toliko dni, kolikor jih je v navadnem ali prestopnem letu, ampak največkrat mnogo manj — kaj zato? Taka je,

»De, kar na fvejt' shivi,
En mejhen zhať terpi.«

Izpraševati pa »mesec bleđi«, »kje je, kje je ljubica?«, tega se naveliča nazadnje vsakdor prej, kakor bi bil mislil; saj vidi, da se zmeni »mila, mila lunica« prav za prav presneto malo za njegovo radovednost.

Začela sta si tedaj pridno dopisovati. Tako sta imela poljube vsaj črno na belem! Cesarska kraljeva pošta pa ni imela od njiju prav nobenega dobička, — pač pa vaški krčmar, oča Jurjevec na Javoricah.

Pisma je namreč prenašal Gropa. Njegov trud seveda ni bil za stonj. Kozola je »pekel denar od nekđaj huje kakor hudičovo olje.« Vedel je tudi, da bogastvo rodi napuh in ošabnost! Zato je znosil lepo vestno dvojače, katere je prejel od Milene in od inženirja, vse v Jurjevčovo gostilnico.

»Jurjevec se jih bo že zopet odkrižal tako kako, da bo prav,« ugenil je modri sluga in izpraznil marsikak polič, kadar je utegnil. In utegnil je mnogokrat.

Bil je vroč poletenski dan.

Z zapravljivo radodarnostjo je streljalo popoldansko solnce pekoče strele z visočin na medlečo zemljo. Vetrovi so spali v vrhovih tihih, nepremičnih smrek. Vse je lenelo.

Drugače pa je bil kaj priprost dan, in prav nič se mu ni videlo, da bi bil morebiti takšen, ob katerem se dogaja kaj posebnega. In vendar so se godile danes reči, katere sicer niso mogle prestaviti tirov ne svetovne, ne domače zgodovine, dogodki, ki so bili pa vsejedno največjega pomena za vse življenje junaka Groge, pomembni pa tudi za nekatere druge osebe na Javoricah in na Vranovem. —

V hladni sobi, katere okna so gledala na kuhinjski vrt, je stolovala gospodična Stanka po obedu sama za pisalno mizo, kjer je sicer v takih varnih časih sedela Milena, pišoč Vojniku. Guvernante se ni bilo bati; brala je teti Emiliji in gospej mamá došle dunajske časopise.

Stanka je pisala prijateljici v Ljubljano. Prva stran pisma je kazala lepo, natančno pisavo v otroških potezah. Na drugi pa črke že niso stale več tako lepo v redu. Mudilo se ji je. Vsaki čas je pogledala proti vratom.

Kolikor tudi je to indiskretno, pa vender poglejmo mladi pisateljci nekoliko preko ramena! Pisala je:

»Ljuba Elza!

Oprosti mi, da Ti nisem še nič odgovorila toliko časa. Ali naša guvernanta, ta puščoba, je vedno za menoj!

Včeraj smo se peljali v Žerovje. Sodnikova odgojiteljica Flora se je zaročila s tistim mladim doktorjem Padičem, v katerega je bila najina prijateljica Minka lani tako zaljubljena. Zdaj pa ima! Vidiš, to je moška zvestoba! Moškim ne sme človek kar čisto nič zapupati, pravim Ti! Sicer pa doktor za Minkino zaljubljenost niti vedel ni — — —

Flori privoščim njeno srečo! Zakaj ona ima dobro srce in je dajala sodnikovim prav kratke naloge, in tudi pri klavirju ni prodajala nobenih sitnostij, kar kaže, da je plemenitega značaja! Naša pa vse vidi in vso uro kriči: »Fingersatz! Fingersatz!« Danes teden sem se nalašč vrezala v prst, da mi ni bilo treba igrati. Ali misliš, da mi je kaj pomagalo? — — Dala mi je zato ponoviti celo Italijo v zemljepisu, iz zgodovine pa tridesetletno vojno! Grozno, kaj? — ? — ?

To je res pravi križ s temi guvernantami! Saj pravim!

Tega mi že davno več ne verjame, ako ji pravim, »da me glava boli,« — ker predobro izgledam. To je strašno! Ali ne? — ! — ?

To Ti moram tudi precej povedati: Ko smo bili mi v sobi, sta se poljubovala Padič in Flora v veži tako na glas, kakor da bi streljal z možnarji! Lepo Te prosim: ali se kaj takega spodobi, ali se ne spodobi?! —

Jaz mislim, da se kratko malo ne spodobi, in da se lahko kaj takega tudi na tihem opravi! Piši mi, kaj Ti o tem sodiš? — Povem Ti, čisto rdeča sem postala od same zadrege — videla sem se v zrcalu — in sram me je bilo za oba onadva tam zunaj! — — —

Pozneje smo odšli vsi na vrt. Kava je bila izborna. Potem sva šla s sodnikovim Milanom rože ogledovat. Pomisli, komaj je šesto dovršil, pa hoče biti že kavalir! Le poslušaj! —

Vprašala sem ga, kako je kaj izdelal letos. »A, bo že, no!« je odgovoril in rekel: »V matematiki imam ponavljalni izpit, zakaj moj profesor me ne more živega videti, ker me je nekoč za gradom zasačil, ko sem cigareto kadil.« — Nato me je takoj prosil dovoljenja, da bi ob moji navzočnosti pušil. Odvrnila sem mu: »O, zaradi mene le kar prižgite, gospod Milan, ako le ne bo

škodovalo vašemu zdravju! Profesorja pa menda vendar ne bo nobenega tod okolo, da bi vas zaznamoval in javil pri konferenci!»

Ta beseda »konferenca« je naredila, kolikor sem videla, globok vtisek na mojega kavalirja. Čutil je pa gotovo tudi, da ga vlečem prav pošteno na niti! — — — Saj razumeš?

Vender je svojo zadrego kmalu zopet premagal. In podjeten je, to se mu mora priznati! Kar hipoma — misli si, ljuba Elza — potegne svoj »notes« iz žepa in zapiše nekaj vanj. Bila sva za cvetličnjakom! On odtrga list in ga da meni. Ali sem se takrat smejala! Ah, kaj neki misliš, da mi je bil zapisal? — — —

»Midva vedno bova se ljubila.« To je zapisal. Bilo je presmešno!

»Kdo pa?« vprašam ga nalašč. — Hudo je bil v zadregi, saj lahko verjameš! — »I midva!« je dejal prav tiho.

Naredila sem se zelo jezno in resno! Rekla sem mu: »Matematika, matematika, ne pa ljubezen!« — Ali ga nisem dobro? — Prav za prav se mi je pa tudi smilil. Pa kaj hočem z njim? Saj je za pol glave manjši kakor jaz! —! —!

Tukaj imamo najlepše vreme. Ko bi si le naša sitna Netty vendar že jedenkrat izmislila, da bi šla obiskat svoje sorodnike doma! Lani je šla in druga leta tudi. Letos se pa kar ne gane —? —

Želim Ti mnogo zabave in Te prosim, da mi kmalu odgovoriš! Piši mi, kolikor največ moreš! Pozdravljam in poljubljam Te v duhu najprisrčneje!

Tvoja

iskreno Te ljubeča prijateljica
Stanka.

P. S. Razodeti Ti moram brž še veliko, veliko skrivnost. Pa ne smeš nikomur nič praviti! Bog ne daj! — — Milena se je skrivaj zaročila z gospodom Ivanom Vojnikom! Lepo Te prosim, da nikjer nič ne poveš! On je inženir na Vranovem. Strašno se imata rada! Došlej samo jaz za to vem. Povem Ti, Milena ima jako dober ukus! Dopisujeta si redno, pa nisem mogla še nobenega lista uhvatiti, ko sem tako radovedna! Kaj več prihodnjič!

Z mnogimi prisrčnimi pozdravi (On ima črne oči in črne lase —) ostanem

vsa Tvoja zvesta
Stanka.

P. S. Še nekaj! Kako sem vendar pozabljiva! — Kaj je s Tvojim kadetom? Ali še nosiš njegova pisma po žepu? Svarim

Te! To je zelo nevarno! Ako bi jih kje z obleko pozabila? Ali ako bi te mamá vizitirala? —! —? O baronu Lahnbergu Ti bom pisala prihodnjič! Tega človeka kar trpeti ne morem, kakor sem Ti že večkrat pisala. Pravi mi vedno, da sem »ein netter Käfer!« ali pa »ein lieber Schneck!« Ali si Ti že doživela kaj takega?

Še jedenkrat Te prav lepo poljublja in pozdravlja

Tvoja odkritosrčna
Stanka.«

Pismo je naslovila »poste restante« v Ljubljano.

Kar se ji je zdelo, da nekdo prihaja! Vender je bilo vse mirno. Le z vrta se je slišalo zaspano brnenje čebelic, od njiv sem jasni zvenk osel, od ceste pa klopot konjskih kopit in lajanje kakega pasjega puntarja.

Sedla je zopet in si vzela novo polo. Še jedno pismo je hotela spisati.

»Tako bo najbolje,« si je dejala. »Obljubila sem Mileni, da ji pomagam. — Zdaj sem že dosti dolgo premišljevala, kako! Pisala mu bom, pa je, temu baronu! Za zmeraj se ga bomo odkrižali! In če mi tudi izpodleti! Kaj bo potem? Nič! Kvečjemu me bodo zopet jedenkrat malo ozmerjali, po nedolžnem seveda, kakor zmeraj, pa bo! — Le urno!«

Drugo Stankino pismo je bilo mnogo krajše, kakor prvo. Bralo se je v njem samo to-le:

»Jako cenjeni gospod!

Čisto odkritosrčno Vam javim, da se moja sestra Milena za Vas tako malo briga, kakor za lanski sneg! Ali res mislite, da ne ve tega, da vzdihujete bolj po njeni doti, kakor po njej sami? To bi moral tudi slepec videti! —! —! Saj Vam pa tega prav nič ne zameri, ker je denar tudi lepa reč. Vender pa iz vsega srca želi, da bi Vas ne bilo nič več sem na Javorice k nam, ker ste sčasoma res postali neznosno dolgočasni! Bodite vender tako prijazni in kar izostanite na kakšen lep način. Za Vami se ne bo nihče jokal!

Pišem Vam jaz! Mileni se ni zdelo vredno, da bi storila to sama. Nadejam se, da teh-le mojih vrstic ne bodete uporabili v kake zlobne namene, in da bodete sploh ustregli našim, oziroma Mileninim prisrčnim željam kot kavalir, katerega ste se doslej vedno kazali in delali.

Adieu.

Stanka Stojanova.«

Prebrala je še jedenkrat list, kar sicer ni bila njena navada. Nervozno je grizla peresno držalo in premišljevala naposled, če ni krenila morebiti predaleč, ali če bi ne bilo celo potrebno, da pristavi v »postscriptum« še kaj posebno krepkega.

Roke zadaj pod glavo sklenivši, se je naslonila v stolu nazaj in zrla, slonokosteno držalce v ustih, na pisano pahljačo, ki je imela vlogo, da lepša steno nad pisalno mizo.

Mislila si je, kaj bi rekla guvernanta, ko bi jo tako videla! V tej misli je privlekla z nogo drug stol in položila obe nogi nanj. Ta čas je nekdo potrkal!

Kako je tu skočila kvišku!

Na mah je bilo pismo, namenjeno prijateljici Elzi, pod preprogo pred pisalno mizo, drugi list pa pod francoskim zvezkom in gramatiko! Vse, kakor bi trenil!

Naredila je hitro nedolžen obraz in zaklicala:

»Prosto!«

V sobo pa je pricincal z mnogimi prikloni sam Gropa Kozol. Stanka se je oddahnila.

»Kaj bi pa radi, Gropa?« vprašala je in poiskala zopet pismo za Elzo izpod prostirače.

Gropa je zakašljaj bolj na tihem, rekel pa ni nič.

»No, Gropa!« vzpodbujala ga je, vtaknila pismo v žep in pogladila gube na pisanem predpasniku nad njim.

»Je-e-he!« zine Kozol naposled. »Nekaj bi vas prosil, gospodična, če ne zamerite!«

Zagleda se pa naravnost v kot stropa nad pisalno mizo, kjer je hotel nekdaž neki kmetiški slikar z nekimi barvami naslikati čarobno blejsko jezero. Očividno pa je imel ta umetnik več dobre volje, kakor sposobnosti in dobrih barv. Tudi čas je bil svoje dodal. In tako ni bila vsa slika nič boljšega, kakor zamazana rjavkasta pega, iz katere so se spoznali le še oblaki v podobi okroglih hlebcev, visečih v dolgi vrsti nad jezerom in cerkvico. Ostala pa je ta podoba, ki se je tako malo ujemala z ostalim novodobnim ohišjem, na izrečno zahtevanje majorja Stojana. Jednako »nedosežnih« slik drugih treh kotov na stropu pa ni bil mogel več rešiti. Izginili so »Triglav«, »Bohinjsko jezero«, kateremu je priprosti umetnik privoščil posebno lepo število omenjenih »hlebcev«, in pa neka »fantazija«, katero so imenovali, dokler je krasila strop, nekateri »Cerkniško jezero«, drugi pa »Postojnsko jamo«. Vsekakor je bil domači slikar imeniten talent, in kot moderno-temni umetnik bi bil brezdvomno napravil velesijajno karijero.

»Le kar recite, Gropa!« ga nagovarja Stanka, ki je medtem spravila tudi pismo za barona v varnost.

»Prav res, nič si kaj ne upam!« pravi sluga in se sili znova, da bi zakašljajal. »Ne vem, ali mi boste hoteli —«

»Seveda bom, samo povejte že vender, kaj hočete!«

»Ali ni nobenega, da bi kaj slišal?« obotavlja se Kozol in se ozre oprezno po sobi.

»Prav nobenega! Sama sva.«

»Le kako bi vam to vender povedal!« vzdihne Gropa. »O — saj stvar — to se pravi — ako že tako govorimo — včeraj zvečer je bilo, pa kaj bi kvasil —«

S tem je bila njegova povest začasno pri kraju.

»Ali, ljubi Gropa, naprej, naprej!« se mu smeje Stanka nestrpno. »Kaj pa veste o Katrici?«

Tedaj mahne Kozol z desnico po zraku, — »ljubi Gropa« mu je dal poguma — in zažene se:

»I — no, naj pa že bo v imenu božjem, ko že tukaj stojim, bom pa kar vse najedenkrat povedal! Mhm! Katrico bi rad za — za — zakonsko ženo, naj že bo potem, kar hoče! No, zdaj sem pa rekel!«

Sladek nasmeh mu zaigra po širokem obrazu; vodeno-modre oči pa upre Gropa zopet v »blejsko jezero« na stropu v kotu.

»Tega si ji pa ne upam sam povedati,« nadaljuje, »ne vem, zakaj ne. Pisal bi ji najrajši, pisal!«

Pogleda Stanko. Ona mu resno prikimava.

»To se pravi, sam ne znam dobro in lepo in čedno pisati, da bi se kaj prida bralo za menoj, zato bi pa vas prav lepo prosil, da pišete vi namesto mene, gospodična. Kaj bi drugače govoril?«

No, hvala Bogu, zdaj je Gropa opravil glavne stvari. Korenito se oddahne in si obriše pot raz čelo.

»Dobro, dobro, vse vam napišem,« obljubi Stanka, dasi se je bila ob lastnih dveh pislih peresa naveličala dodobra. »Kako pa naj bo?«

»Tako naj stoji notri v pisanju, da jo imam na vso moč rad, in da bi mi bilo zelo všeč, ako bi me hotela ona za svojega moža. — Seve, početkoma« — pristavi Gropa s posebnim poudarkom — »početkoma naj bo to prav po lahko pisano, da se morebiti Katrica preveč ne — prestraši od veselja ali kar si bodi! — — — Sredi pa smo lahko že bolj predrzni in proti koncu pa' kar udarimo na svatbo in ženitev; ali ni res? — Pa občutki morajo biti notri, občutki, gospodična, saj mi ne boste zamerili, in — nekoliko o srcu in zraven

tega še kaj o cveticah, kako lepo cveto, recimo, in pa diše -- in ptiče morate tudi noter dati, kako so brhko pisani, in kako prijetno znajo zvižgati in frčati po zraku, posebno spomladi — no, in tako dalje o lepoti našega sveta, lepo drugo za drugim, da nikoli kaj takega, posebno pa občutke!

»Le čakajte, Groga, prav lepo vam bom vse napisala, samo nekoliko potrpite!«

Stanka je segla v skrivnostne globine svojega žepa in izvlekla na svetlo najprvo srebrn naprstnik, potem pa po vrsti: pisano denarničico, žepni robec, vezilen vzorček, pol svinčnika, tri pisma prijateljice Elze in njeno fotografijo, košček šokolade, belokosten nožek, prazno stekleničico za parfum, uvelo rožo, bombažast klobčič, zlat prstan brez kamena . . .

In še vedno je iskala!

Naposled je našla, kar je želela, namreč zaljubljeno pismo Elzinega kadetka, rožnordeč listek, ves zganjen in oguljen. Poslala ga ji je bila prijateljica »na ogled«.

»Poslušajte, Groga, tako-le bova pisala,« deje in jame brati iz pisma malega vojščaka:

»V solnce bi rad pomočil svoje pero, da bi Tebi, čarobna moja Elza, dostojno in zadosti ognjevito naslikal čustva, katera si mi užgala v mojem vročem srcu! Takoj prvi dan, prvo uro, prvo minuto, ko sem bil tako neizrečeno srečen, da sem zagledal Tvoje rjave oči —«

»To pa že ni nič — ne zamerite!« zmoti sluga osuplo devojko. »O solncu, — tega pa ne tako! Pero pomakati v solnce, to ni nič in ni nič, — Katrica bi se mi grdo smejala!«

»Potrpite vender, da vam berem dalje!« ustavi ga deklica in nadaljuje pismo mladega generala: »Sama tožna luna je slišala moje prisege, da hočem vedno le tebe ljubiti, zlata moja Elza, in same svetle zvezde-so bile za pričo —«

»Nikar se ne hudujte nad menoj,« oglasi se zopet Groga. »Toda, kar ni, pa ni! Tista o luni je še bolj žaltava, kakor pa o solncu! — Zakaj! Da me luna trka, bi mi očitala Katrica! In od smeha bi se davila — ne zamerite mi, prav lepo bi vas prosil! Pa tistih prič in priseg bi tudi nič ne verjela ne, prav čisto nič, to pa rečem. Seve, ker jo poznam, kakšna da je in kakšna ni. No!«

Stanki se je spodnja ustnica nekoliko povescila. Tako uničujoče kritike se ni nadejala, tem manj, ker se je zdelo pismo kadetovo njej sami »prav izborno.«

Grogga pa izvleče ta čas iz frakovega žepa zamazan, natrgan, preperel list in ga poda, ponosen kakor Alba, strmeči devojki ter zatrjuje:

»To-le tukaj! To je zaljubljeno pisanje, da se pravi! Moj gospod korporal — za Godrnjavčka so se pisali in hudi so bili kakor sama osa — so je izdelali, ko so imeli nekoč arest v šentpeterski kosarni v Ljubljani. Na vodo doli so gledali, kjer so prale perice in plavale race in gosi, in to pismo so delali. In kaj lepo se jim je posrečilo, gospodu korporalu Godrnjavčku! To pa rečem, za dobro besedo in za dva litra vina v kantini so mi pa pismo prodali, takrat, ko sem nosil še cesarsko suknjo.

Prepisavali so mi je pa ves popoldan. Na to pismo so dobili vsako dekle, vsako, to pa rečem! To je pismo, da! To so občutki! Le berite, kaj? Občutki!«

»Ali tukaj ni ne vejic, ne pik!« omeni Stanka.

»Nič ne dé, gospodična! Gospod korporal Godrnjavček so že vedeli, kar so vedeli, to pa rečem! Bog ve — ko bi bile še tiste pike in veje vmes, nič ne rečem, da bi vse pokvarile in pa pismu vso moč vzele! To je treba pomisliti! Zato vas pa prosim, prepisite mi pismo, kakeršno je, prav natanko tako! Prav kolikor najbolj morete natančno, no! Zato vas prav lepo prosim in večno vam bom hvaležen!«

»Ali ime bo pa le treba izpremeniti, kajti tukaj je pisano: »Pre-ljuba moja Míckal!«

»Tisto pa že! Mesto »Míckel«, seve, naj stoji vselej »Kátríca,« ki je tudi kaj lepo ime in se prijetno sliši. Drugo naj pa kar vse ostane. Zdaj mi pa nikar ne zamerite!«

Grogga je hotel oditi, uvažujoč, da bi njegova prisotnost pisalko le motila. Zakaj tudi gospod korporal Godrnjavček so zapodili, kadar so kaj pisali, vse podložnike svoje iz sobe, in tiho je moralo biti kakor v cerkvi, dokler niso dovršili svojih spisov.

Ko je pa Kozol slišal, da naj počaka, ker bo prepis v kratkem gotov, mu je bilo še ljubše.

Videčemu, kako gre »kočljivo« delo mladi devojki urno izpod rok, mu je prihajal zopet na misel njegov nepozabni šentlenartski »šomašter«. »Tam toliko lasanja, tepeža in rjojenja, učenosti pa nobene! Tukaj pa vse, kakor samo po sebi! Petindvajset puštabov, pa kaj se naredi lahko vse z njimi, četudi so si podobni kakor dvojkici.«

Take in jednake misli so obhajale Grogga, dokler ni Stanka zgotovila kopije zaprtih mislij gospoda korporala Godrnjavčka.

Potem pa jo je naprosil sluga, naj mu vse še jedenkrat prebere, da bi se preveril, ali je tudi res vse tako, kakor v originalu, katerega je znal Groga na pamet.

Pismo je slovelo:

»Dobro jutro Ti Bog daj preljuba moja Katrica danes in vselej v začetku svojega pisanja in premišljevanja vzamem si pero v desno roko in ga pomočim v to črno vodo ker mi s Teboj ni mogoče govoriti in začnem pisati veselo Ti pišem par vrstic čez hribe in doline in Te presrčno objamem in predno nadalje pišem Te naj prvo pozdravljam od travce zelene do čistega neba od solnca visokega do Tvojega srca pozdravljam Te tako lepo kakor vijolice diše in Tvoje rožice v vrtu cveto in pa tako prijetno kakor škrjančki po zraku žvrgole iz bele kosarne Ti roko podajam pred ljubljanskim poljem koder teko ravne stezice naj Ti vsako jutro solnčece posveti na Tvoje okence in pozdravljajo naj Te tudi bistre ribice ki po vodi plavajo in naj Tebi veselje delajo kako se Ti kaj godi in predno Ti nadalje pišem Ti rečem da ga ni tako jasnega dneva na črni noči da bi mi ne bilo Tvoje zalo ličece pred očmi ker je vender moja ljubezen goreča kakor sveča ki noč in dan gori ki je nihče pogasiti ne more taka naj bo tudi Tvoja ljubezen jaz pa tako mislim da najina ljubezen je okrogla kakor jabolko na katerem ni konca ne kraja in naj Ti vetrec pihlja na Tvoje drobno srčece in naj popihlja vsako stezico koder se Ti preljuba Katrica izprehajaš in vsakemu fantu korajžno odgovoriš v naši fari rožica cvete ako bo ta rožica za me cvetela bo moje srce veselo pa meni se vedno tako zdi da to rožico drug fantič imeti želi in ta rožica si Ti preljuba moja Katrica in vode in studenci in tudi morje je premajhno da bi pogasilo mojo ljubezen to si vsaki večer mislim naj hodim ali spim Tebe nikdar iz mislij ne izpustim oh preljuba Rjavopeška dolina kjer moje dekle v njej prebiva kako je vender lepa in vesela Topolavska vas zato ker si Ti moje dekle v nji doma res je dosti deklet na svetu pa še jedenkrat Ti obljubim da nikoli druge ljubil ne bom kakor Tebe ki si v mojem srcu zapisana ki ne boš nikdar izbrisana drug Te ne izbriše kakor sama bela smrt ali moje srce le po Tebi hrepeni kakor jelen po mrzli vodi oh dekle po meni nič ne žaluj ker mene ima cesar rad zato sem soldat ker je tako božja volja vrh tega Ti tudi tri rožice podam in prva naj bo nageljček bel da bi bil jaz fantič Tvoj zmiraj zdrav in vesel in druga rožica je roža rdeča da bi bila najina ljubezen vedno goreča tretja rožica je zelen rožmarin da bi bil jaz Tebi vedno lep spomin in zdaj bom to pismo golobčku v kljunček dal da ga ponese v tisti

kraj kjer si ljubica Ti doma pa zdaj urica že deveta prihaja meni pa roka zastaja adijo adijo srček moj ker sklenem svoje slabo pisanje in zdrava ostani dokler se ne vidiva in ostanem Tvoj ljubček do hladnega groba adijo.◀

»To so občutki — — — kaj? Ali nisem po pravici povedal? To pa rečem, no — zdaj pa zapišimo še, kakor se spodobi, nazadnje: »Z različnim spoštovanjem◀ — veste, čeprav tega ni na popirju gospoda korporala Godrnjavčka, ker je pismo tukaj preparano.◀

»Z 'odličnim' hočete reči,◀ popravi mu Stanka hitro.

»No — pa z 'odličnim!' — Kakor je bolj prav, — jaz nisem hodil v višje šole, kjer vsako besedo trikrat obgriznejo, predno jo zapišejo, kakor pravi izgubljeni študent, Sorščakov Tonca. In — na koncu pa denimo moje ime v pisanje — in pod ime pa natanko zapisano majorsko službo, vse po pravici in resnici.◀

Tako svetuje Groga in dostavi s posebnim poudarkom: »Tisto majorsko besedo, to pa precej debelo zapišimo in dvakrat jo podčrtajmo, da se bo pismo bolj prileglo tistemu, kateremu je namenjeno.◀

»Torej, Groga, konec je takšen-le:

Z odličnim spoštovanjem

udani

Groga Kozol

v majorski službi.◀

»Na Javoricah! V majorski službi na Javoricah! To se kaj prijetno sliši, res, no — — —◀ ocenjuje sluga zadovoljno. —

Izpodtikal se bo morda kdo ob tem, da Groga ni sestavil izvirnega zaljubljenega pisma, in prezirno mislil o njem. Toda — ali ni morebiti večni Shakespeare sam, »cesar literature◀, si marsikaj izposodil od starejših pisateljev? In šele drugi »slavni◀ pisatelji in pisateljčki! Kaj bi bil marsikdo izmed njih brez priljubljenega »tujega pavjega perja◀! Kdo torej vrže prvi kamen na Grogo? —

»Zdaj vas pa strašno lepo zahvalim, da ste bili tako prijazni, — — pa stoj! Glejte vender, tega pa nikakor ne smemo pozabiti, da prosim Katrico, naj pride jutri v mraku v utico na vrt, da se natančneje pogovoriva, ko je v kuhinji le redkokrat sama.◀

Stanka ustreže še tej želji in povabi kuharico z naglimi energičnimi črkami na »rendez-vous◀. Pisati je morala na nov listek, ker je bil prvi že poln.

Kar pa se zaslišijo od zunaj lahni koraki.

»Brž, Groga, nate!◀ hiti deklica, vsa razburjena. »Nekdo prihaja po stopnicah gori, slišite? Brž, brž, tu imate! To-le zalepljeno pismo

z naslovom in z znamko nesite na pošto — to-le pa gospodu baronu Lahnbergu, le urno v žep — in tukaj-le, vidite, to je pa za Katrico — nate kuverte, pa vtaknite liste sami vanje. razumete? — za naslove nimam več časa — pa tiho bodite — hvala Bogu — tako — — kdo neki je? — Je že tu!»

Vstopila je Milena.

»Ah, kako si me neusmiljeno prestrašila« vzklikne Stanka, žareča od pisateljskega napora in od razvnetosti.

»Teta te kličejo!« ji veli Milena. »Tako j moraš doli; jaz pridem precej za teboj!«

Mlajša še pomembno namežikne Grogi in odhiti. Kozol pa ima v kratkem že — četrto pisemce v rokah.

»Za gospoda inženirja! Skrijte!« naroči mu Milena in odhiti za sestro.

In zdaj je bil Groga sam s svojimi štirimi pismi! Navzlic temu pa ni izgubil prisotnosti in ravnovesja duha . . .

»Najbolje je,« jame preudarjati, »ako to-le tukaj Katrici kar takoj oddamo; če ne pa še kakšno kolobocijo napravimo. Bog nas varuj zmešnjave in zmote! Naravnost v kuhinjo ji ga ponesimo!«

Krene počasi doli po stopnicah — ne brez nekega zadovoljivega čustva osebne svoje veljave in koristnosti — in mrmra:

»To-le belo je za barončka. Dobro! To-le rdečkasto bo pa prebiral inženir. Dobro! To-le z marko je za na pošto. Dobro! Tega-le se bo pa veselila Katrica. Prav dobro! Najbolj debelo in najbolj težko je. Tukaj imamo pa zavitek za-njo in v ta zavitek vtaknimo zdaj pisanje prav po gosposko. Moj gospod korporal Godrnjavček — — — to pa rečem — — —«

VI.

»Rozmysli si Maŕenko, rozmysli,
na své štěstí dobře pomysli!« . . .

Sabina.

Cvetočih lic pristopica prav ta čas po stopnicah mademoiselle Netty zamišljenemu Grogi nasproti.

Kozol jo debelo pogleda in se ji prijazno namuza, ko ga vpraša v jako bolehní slovenščini, ali ima tudi kaj za njo; mislila je, da se je že vrnil z vranovske pošte.

Ta trenotek pade Grogi oni listek na tla, ki naj bi pozval Katrico na sestanek. Kozol ga je bil vtaknil v posebno kuverto, katerih je dobil od Stanke v naglici več. Predno je še vedel, kaj in kako, jo je imela guvernanta že v roki in izginila z njo. Ves trd je strmel sluga za njo in premišljeval.

»Tristo pisanih kavk!« izproži naposled. »Vse je temu podobno, da se je zdaj-le nekaj zgodilo, kar se ne bi bilo smelo! Majuzel je nekaj pobrala in odnesla, Bog ji greh odpusti, — mi se ne bomo zmerjali z njo! Naj ima, kar ima — — ako sploh kaj ima! Mogoče smo pa le narobe videli, naj že bo — saj imamo tukaj: jeden, dva, tri, štiri — vsa pisma. Zlomek vedi, kaj je pobrala!«

Potolažen jo mahne proti kuhinji.

Za nekaj časa postoji še malo v veži. Zadnji težki pomisleki so mu vznemirjali dušo:

»Groga, zdaj-le se gremo pa ženit! Ali bi se res, ali bi se ne? Zdaj je še čas za premišljevanje, — Katrica še nima nobene obljube. Major pravijo: »Ženska je vrag!« Rajni oča — Bog jim daj dobro — pa so govorili: »Kadar kupuješ konja ali pa kadar jemlješ ženo, zapri oči in se priporoči vsem svetnikom!« — Pa kaj — — — pismo je izdelano, občutki so prepisani — naj že bo v imenu božjem, — — pa zamažimo!«

Katrica je imela nujno opravilo. Belila je z milom, ščetjo in cunjo leseni kuhinjski pod in pela ob tem delu na ves glas genljivo narodno pesem:

»Čuk se je oženil, trá-a-láa-là!
Sova ga je vzela, hóp-sa-sà!«

Tu se Groga ni več obotavljal pred vrati, zakaj Katričina popevka se mu je zdela dobro znamenje in navdihnila ga je z neznan-skim pogumom.

Brhko dekle je čepelo v plitvem lesenem koritu sredi voda in pridno drgajšalo po tleh. Od dela ji je cvetno žarel obraz, tako da se je zdela Kozolu tačas še mnogo zaljša, kakor doslej kdaj.

Groga jo pogleda in odgovori njenemu spevu v prav tako narodnem duhu:

»Ljub'ca na sred morja!
Oja, rada bi moja b'la.«

Nadaljuje pa potem v prozi: »I — no, dober dan bi ti voščil, Katrica, ali pomivaš ka-li?«

»Saj vidiš, ako nimaš copat na očeh! Ako pa vidiš, pa ne vprašuj! Mar misliš, da ima vsakdor toliko časa postopati, kakor ti?«

»E, nika se ne jezi! Vsakdor ima svoje delo, ta z roko, drug z glavo,« jo tolaži on in hrepeni črez vode proti stolu ob oknu, namenjen, da preplava, kakor svoje dni Leander za Hero, tudi najglobokejše morje, samo da bi bil izvoljenki bližje.

»Oja, jaz sem pa fant za to!

Oja, plavam po njo!«

Tako zapoje Gróga nekoliko skozi nos, in že se hoče izročiti valovom. Ali na pol pota ga ustavi Hero v koritu srdito, rekoč:

»Kam pa ti, nerodnost nerodna? Ali ne vidiš, da sem ravnokar očedila tamkaj? Alo, takoj nazaj, ti »Jur s pušo« — tam ob vratih ostani ali pa se mi kar izgubi, saj te nihče ne potrebuje. Ali te je kdo klical?«

»Vidiš jo no! Kaj si vender tako pusta z menoj? Meni si pa tako všeč, ti ne veš —«

Oh, trnjeva in trudapolna je bila pot do njenega srca!

Za njegovo prizadevanje se je dekle kaj malo zmenilo.

»Katrice, nekaj bi ti rekel,« povzame zopet Groga.

Klečeč v koritu, se vzravna ona pokonci. Svečani glas Kozolov jo je naredil radovedno.

»Veš kaj,« pravi Groga sladko, kakor kak dvornik Ludovika XIV., »Rebeka je našla pri vodnjaku svojega moža, da ni ostala stara devica —«

»Kaj to meni mari?« otrese se Katrica jezno.

»Vidiš, le potrpi, ti imaš zdaj tudi z vodo opraviti, pa reci, da ne!«

»Dela mi pa ne boš oponašal!«

V vsakem njenih pogledov se je bliskal: »Pašol!«

»Tega pa ne, to pa rečem. Pa to še ni vse, ampak — ti Katrica — veš —«

»No kaj?«

»Le poslušaj me — v leta boš prišla, v leta — zakaj — se — pa — ne možiš?«

Zdaj je bil ogenj v strehi!

(Dalje prihodnjič.)

Tja ne morem!

Kamor jim velí vihar,
Tja oblaki se podijo;
Kamor struga jim velí,
Tja valovi se valijo.

V neizpoljenih željäh
Samo meni je trpeti:
Kamor srce mi velí
Tja ne morem pohiteti!

Trošan.

Znameniti Slovenci.

Spisuje Fridolin Kavčič.

24. Janez Štefan pl. Vrbec.¹⁾

ranjski Slovenec, ki se je šolal v Meissenu in v Lipsiji, kjer je postal magister modroslovja. L. 1630. je bil v Lipsiji profesor poezije. Spisal in objavil je: 1.) *Dissertatio de arte poetica*. 2.) *Panegyricus magisterialis*, 3.) *Initia seu epigramatum libri 2 cum* 4.) *Libello*

miscellaneorum.

25. Lavrencij Lavrič,²⁾

slikar dvorne komore v Gradcu, je izdeloval dekoracije za prihod cesarja Leopolda I. v Gradec l. 1660. ter zvršil oltarno sliko za cerkev v Reinu. Oženil se je z vdovo slikarja Fetza. Njegovi potomci so bili povzdignjeni v plemeniti stan in so prejeli ime Lorberau.

26. Janez Znojlshek,³⁾

porojen v Ljubljani l. 1597., je hodil tu v latinske šole in se posvetil duhovskemu stanu. Pozneje je bil privrženec reformacije. Šel je kot predikant v Wittenberg; tam je očitno govoril: »de nomine Dei Tetragrammato(? uredn.)«. L. 1626. je šel v Heilbronn, kjer je bil do l. 1630. na tamošnji sloveči veliki šoli profesor hebrejskega jezika, poleg tega pa tudi protestantovski propovednik. L. 1637. je bil imenovan protest. propovednikom za zapadni Friesland. Umrli je v Esensu 21. aprila 1659.

27. Mihael Kanizar,

iz Črnomlja, je dospel ob tridesetletni vojski do dostojanstva generalnega stražmojstra (*Generalwachtmeister*) in je bil poveljnik Fuggerjevemu polku. Ko se je l. 1637. povrnil iz vojske, je umrl, zapustivši mnogo zlatih denarjev.

28. Matija Ferfila⁴⁾

je bil porojen v Ljubljani. L. 1680. ga nahajamo kot mestnega sodnika na Dunaju. Izdal je l. 1677. knjigo: »*Abhandlung von den Zünften, Handwerkern und ihrer Ordnung*.«

¹⁾ P. Marc. Bibl. Carniol. — Dimitz: *Geschichte Krains*.

²⁾ Wastler: *Steirisches Künstlerlexikon*. — Sam se je mož polpisoval Laurig, Laurigo.

³⁾ Znojlshek je po Wiesthalerjevi pisavi; gl. Sketovo »Slovst. čitanko«, str. 45. Sam se je pisal Snoilshek po bohoričiči; gl. Dimitz: *Geschichte Krains*.

⁴⁾ Dimitz: *Geschichte Krains*.

29. Marko Zakotnik, ¹⁾

porojen na spodnjem Štajerskem, kipar v Gradcu. V letih 1717. do 1720. je izklesal štiri podobe iz peščenca za dvorni vrt v Admontu (Cerero, Floro, Dijano in Minervo). L. 1724. je izklesal po osnovi J. V. Hanka dva orla, krono, meč in žezlo kot okrasek Karola VI. kipu, ki se nahaja v Gradcu.

30. Maksimilijan Zakotnik, ²⁾

štajerski Slovenec, kipar v Gradcu, je izdelal l. 1697. tri angelje, venec, palmovo vejo in orla iz lesa za nakrasbo glavnega oltarja v graškem mavzoleju.

31. Dr. Andrej Kavčič, ³⁾

porojen v Kapelah tik Radgone, je bil doktor modroslovja in bogoslovja ter l. 1785. okrožni dekan, šolski nadzornik in mestni župnik mariborski. Pod njegovim nadzorstvom so se šole jako povzdignile. Bil je izvrsten pedagog in sloveč propovednik. Kadar je Kavčič kje pridigoval, je vrelo vse v cerkev. Umril je kot »senior« graškega stolnega kapitlja 30. ržen. cveta 1826. Da je bil blazega značaja in usmiljenega srca, nam svedoči njegova oporoka, v kateri je svoja posestva v Zgoranjem Vordernbergu podaril mestni župniji mariborski s pogojem, da mora vsakodobni župnik vsako leto dvema nadarjenima dijakoma s spodnjega Štajerskega oskrbeti hraňo, stanovanje in čedno obleko.

32. Dr. Mihael Žagar ⁴⁾

se je rodil v Poljanah na Gorenjskem dne 2. novembra leta 1702. Zdrav slovenski rod biva tod, in čil in bister je njegov duh; to nam svedočijo znameniti možje, ki nam jih je rodila in jih še rodi krasna gorenjska stran. Sprva je namenil oče Mihca, da prevzame malo, lepo urejeno kmetijo; toda neki silni notranji nagon je vodil dečka k učenju. Ko je bil 12 let star, še ni poznal nobene črke; skoro že v moški dobi je šel v Ljubljano, da se izobrazí, in tu je tudi dovršil latinske šole. Odtod je šel na Dunaj, zdravlilstva se učít. Učítelja sta mu bila slavna profesorja »de Haen« in Crantz. Šele kot petdesetleten mož je postal doktor zdravlilstva, in imenovali so ga okrožnim zdravnikom

¹⁾ Wastler: Steirisches Künstlerlexicon.

²⁾ Wastler: Steirisches Künstlerlexicon.

³⁾ Orožen: Das Bisthum und die Diözese Lavant 1875.

⁴⁾ Carniolia. I. Jahrgang 1838/39. Hirsch: Biograph. Lexikon der hervorragenden Aerzte aller Zeiten und Völker. Wien. Leipzig. 1887. — Wurzbach: Biographisches Lexikon 28. Theil. — Dr. Bernhard Hirschel: Compendium der Geschichte der Medicin von den Urzeiten bis auf die Gegenwart. (Wien 1862).

za iglavsko okrožje na Moravskem, kjer se mu je ponudila prilika, da se seznanj s kužnimi boleznimi, ki so razsajale v letih 1771—73 posebno hudo v vaseh Langpimitz in Ranzern. Vestno je opazoval gnusno bolezen (*typhus famelis*) ter jo tudi strokovnjaški opisal.

Že v tej dobi je slovel za izvrstnega zdravnika. Baš tedaj je bil tudi zdravnik tamošnje vojaške bolnišnice in je ukrenil, kolikor je bilo možno, da se kužna bolezen ne loti vojaških bolnikov, in to se mu je tudi posrečilo. Kmalu za to človeško kužno boleznijo se je polastila goveje živine in ovac neka nalezljiva bolezen. Vzroke tedanjih nalezljivih boleznij med ljudmi in živino je Žagar z neumornim marljivim opazovanjem in proučevanjem dognal ter o njih spisal z bistro razsodnostjo visoko cenjene strokovnjaške knjige, in slavni berlinski zdravnik in profesor dr. J. F. C. Hecker¹⁾ v svoji knjigi: »Geschichte der neueren Heilkunde« jako laskavo ocenjuje Žagarjeve spise, posebno knjigo: »Systema morborum symptomaticum« itd. omenja kot najboljše delo iz nozologije²⁾ XVIII. stoletja.

William Cullen, sloveči škotski zdravnik, porojen v grofiji Larmor, je izdal znamenito delo: »Apparatus ad nosologiam methodicam« (Genf 1775, v katerem je kot dodatek objavil našega Žagarja razpravo: »Systema morborum symptomaticum« itd.

Žagarjeve zasluge na polju zdravilstva so bile odlikovane tudi z znanstvenega in z najvišjega mesta. Imenovan je bil članom cesarske akademije naravoslovcev (*naturae curiosorum*), a cesarica Marija Terezija ga je povzdignila v plemeniti stan.³⁾

Žagar je umrl obče spoštovan v Pragi leta 1778. Sam si je napravil pred smrtjo nagrobni napis, ki se glasi: »Hier liegt jener Sagar, der in der Jugend ein Hirte war und als Student von Almosen lebte, endlich Doctor, Physikus, Schriftsteller und dafür geadelt wurde. Arm lebte er beständig, vom Unglück verfolgt, arm liegt er auch da.«

Žagar je objavil sledeča dela:

- 1.) Dissertatio de salicaria. Viennae 1762. 4°.

1) »Justus F. C. Hecker, berühmter medicinischer Historiker und Epidemiograph, in Erfurt geboren, Professor an der Universität in Berlin, schrieb die durch Großartigkeit in der Anlage ausgezeichnete Geschichte der neuern Heilkunde« (Hirsch, Biogr. Lexikon der hervorr. Aerzte aller Zeiten und Völker, Wien, Leipzig, 1887.)

2) Nozologija = razprava o postanku in razvitku kake bolezni.

3) Grb mu je bil: „In Blau eine aufwärts gerichtete silberne goldgekrönte Schlange, in der vordere oberen Schilddecke befindet sich ein goldener Stern. Auf dem Schilde ruht ein rechts gestellter gekrönter Tournierhelm, aus dessen Krone zwei blaue Adler sich erheben, denen die obbeschriebene Schlange eingestellt ist. Die Helmdecken sind beiderseits blau, rechts mit Gold und links mit Silber unterlegt.“

- 2.) Libellus de apthhis pecorinis anni 1764 cum appendice de morbis pecorum in hac provincia tam frequentibus eorundem causis et medelis praeservatoriis (Viennae 1765. 4°.)
- 3.) Libellus de morbo singulari ovium anni 1765. (Viennae 1765. 8°.)
- 4.) Beschreibung der Gesundbrunnen zu Trebisch in Mähren. (Wien 1768. 8°.)
- 5.) Bericht von den Pozdiateker Gesundbrunnen in Mähren (Wien 1768. 8°.)
- 6.) Dissertatio de variolis Iglaviensibus anni 1766. (Viennae 1773. 8°.)
- 7.) Abhandlung von dem Mehlthau als der grössten Ursache der Hornviehseuche und deroselben Curart. (Wien 1775),
- 8.) Historia morbi epidemici in circulo Iglaviensi et adjacentibus regni Bohemiae plagis observati annis 1771 et 1772. (Lipsiae 1778. 8°.)
- 9.) Von den wahren Kennzeichen der Hornviehseuche. (Wien 1782. 8°.)
- 10.) Historia morbi epidemici. (Lips. 1773. 8°.)
- 11.) De morbo singulari ovium. (Viennae 1765. 8°.)
- 12.) Gründliche Anempfehlung des uralten sehr heilsamen Peterhauergesundheitsbrunnens im Königreich Böhheim, unweit der königl. Stadt Deutschwrod. (Prag 1778. 8°.)
- 13.) Žagarjevo najznamenitejše delo: Systema morborum symptomaticum secundum classes, ordines, genera et species, cum characteribus differentiis et therapeiis. Filum Ariadnaeum ad lectulos aegrorum. (Viennae 1776. 4°.; druga izdaja Viennae 1784. 8°.)

33. Dr. Marko Hanžič,¹⁾

porojen 23. aprila l. 1683. v Žirovnicih v Junski dolini na Koroškem. Stariši so bili ubožni kmetovalci, a stric njegov Jernej Hanžič je bil na zgornjem Koroškem imovit župnik, in ta je poslal ukaželjnega Marka v jezuitske šole v Celovec. Očetje jezuiti, ki so za one dobe vodili vse šole v Avstriji, so vedno skrbeli za izvrsten naraščaj redovnikov. Tako so posebno na Kranjskem in Koroškem vplivali na ubožne dijake kmetiškega stanu, ki so bili bistrega duha, da so vstopili v njih red.

Naš Hanžič je vstopil kot petnajstleten mladenič v red očetov jezuitov, v katerem je svoje bogoslovne in modroslovne nauke do-

¹⁾ Stoeger: Scriptorum Provinciae Austriacae Societatis Jesu. Viennae et Ratisbonae 1856. — Walch: Bibliotheca theologica. Tom III. — Wurzbach: Biographisches Lexikon. Siebenter Theil.

vršil, in še v mladeniških letih je postal doktor modroslovja. Poslali so ga na Dunaj, kjer je bil na jezuitski vzgojevalnici učitelj lepoznanstva. A najbolj mu je prijala zgodovina, in z njo se je bavil s toliko marljivostjo, da se je že tedaj pokazalo, česa se je od Hanžiča nadejati. Tudi latinščini, grščini in laščini se je korenito priučil.

L. 1708. je bil posvečen duhovnikom.

Ker Hanžiču radi pripravljana za bodočega zgodovinarja in radi marljivega nabiranja zgodovinskih virov ni preostajalo časa za službo profesorsko, so ga profesure oprostili, in tako je imel priliko, da je posvetil zgodovini vse svoje moči in se popolnoma udal književnemu delovanju.

Posebno vzpodbudljivo je na Hanžiča vplival tedanji dunajski dvorni knjižničar J. B. Gentilotti, katerega se skoro v vseh svojih spisih hvaležno spominja.

Hanžičeva latinščina je po sodbi strokovnjaški izborna. Slog njegov je kratek in jednat. Prvo njegovo delo je pohvalnica, posvečena umrlemu cesarju Leopoldu I. (natisnjena l. 1705.). Ko je l. 1716. v vojni s Turki avstrijski vojski načeloval slavni junak princ Evgenij, je polatinil Hanžič Montecuculijevo v laškem jeziku spisano delo o načinu Montecuculijevega bojevanja s Turki.

L. 1717. je postal doktor bogoslovja, in od tiste dobe je zašlovel Hanžič kot najučenejši jezuit avstrijske provincije.

Pečal se je z nabiranjem zgodovinskih virov in izpisaval bogate arhive na Dunaju, v Dunajskem Novem mestu, v Kromerizu in v mnogih mestih na Nemškem.

Kar je na svojih potovanjih nabral gradiva, to je na Dunaju sestavljal in za svoja dela uporabljal. Kot zgodovinar je ljubil resnico črez vse. Nekaka tolerantnost in svobodomiselnost veje iz njegovih knjig, in to mu je nakopalo mnogo sovražnikov med tovariši. S svojim prijateljem Gentilottijem je potoval v Rim, kjer mu je ta mnogo učenih prijateljev pridobil. Tam je izpisaval bogato vatikansko knjižnico in se tudi seznanil s slavnima italijanskima pisateljema Muratorijem in Maffeiem. Najznamenitejše delo Hanžičevo, ki mu je pripomoglo po vsem učenem svetu do velike slave, je njega »*Germania sacra*« (sveta Nemška). Ta knjiga je sad mnogoletnega truda in pristne ljubezni do zgodovine. V tej knjigi opisuje nemške cerkvene vladarje in njih vladikovine. »*Germania sacra*« je monumentalno delo, iz katerega so zajemali vsi poznejši povestničarji.

Prišedši l. 1731. iz Rima, se je vrnil na Dunaj, kjer je tudi umrl. Večkrat se je mudil Hanžič v svoji domovini. V Dobrli vesi, v Št.

Pavlu, Št. Andražu, na Krki, v Brodnicah je nabiral iz bogatih arhivov gradiva za svojo povestnico. V Celovcu je večkrat obiskal brata, frančiškana očeta Reginalda. L. 1754., dasi že 71leten starček, je izdal slavnega dela »Germania sacra« tretji del; to nam živo priča, kako čil in bistrumen je bil naš Marko še kot starček.

Od te dobe je mnogo bival v Dunajskem Novem mestu, ljubljen od svojih samostanskih bratov in visoko čislan od učenjakov vsega sveta. Umrl je Hanžič v 84. letu dobe svoje. To so le glavne poteze iz Hanžičevega življenja; zakaj Hanžič je bil mož velikan, o katerem bi se dala napisati cela knjiga.

Njegova najznamenitejša dela so:

1.) *Commentarii Raymundi Principis Montecuculi partes II. cum aphorismis militaribus applicatis ad rationem belli Turcici in Hungaria gerendi. Graecii 1716. et 17. 8°.*

2.) *Quinquennium primum imperii Romano-Germanici Caroli. VI. Graecii 1717. fol. c. fig.*

3.) *Quinquennium secundum ejusdem. Viennae 1717. fol. c. fig.*

4.) *Pallium Archiepiscopale Cels. ac. Rev. Principis Sigismundi a Kollonitz, primi A. Episcopi Viennensis, cum eo 1723. in Basilica S. Stephani applaudente Collegio S. J. insigniretur. —*

5.) *Decas Augusta seu lustrum geminum imperii Augusti Caroli VI. cum accurata belli turcici relatione. Viennae. Voigtin 1724. 8.*

6.) *Germaniae Sacrae tomus I. Metropolis Laureacensis una cum episcopatu Pataviensi chronologice proposita. Augustae Vindel. Schlütter et Hapach. 1727. fol. — Tomus II. Archiepiscopatus Salisburgensis chronologice propositus. Ibidem. 1729. fol. — Tomus III. Prodromus de episcopatu Ratisbonensi, seu informatio summaria de sede antiqua Ratisbonensi nec non Salisburgensem et Frisingensem plenius illustrans. Viennae. Trattner 1754. fol. — »Opus eruditum et exactum, cujus continuatio merito optanda esset, ut scriptis tot ignorantium aut heterodoxorum opponi posset, qui annales ecclesiasticos praecipue Germaniae tot mendaciis et calumniis defigurarunt,« se glasi strokovnjaška sodba o tem delu.*

7.) *Responsio ad epistolam R. P. Bernardi Pezii (Viennae 1731. 4); super vita S. Trudberti Martyris in Brisgovia. Viennae. Schwendiman 1731, 4.*

8.) *Disquisitio de valore privilegiorum libertatis monasterii Emeranensis. Viennae Trattner 1755. 4.*

9.) *Documentum decisorium litis de sede monastica olim Ratisbonae propositum. Viennae Trattner 1755. 4.*

10.) Considerationes XV de statu et bonis ecclesiasticis ex certis sanae politicae principiis pro defensione instituti catholici et Austriae pietatis.

11.) Gratulatio ob felicem reditum Aug. Maj. Caroli VI. et Elisabethae a suscepta Bohemiae coronatione.

12.) Analysis monitorum genealogicorum Palignesii.

13.) Demonstratio synthetica de necessitate, veritate et sapientia moniti pastoralis cels. et rev. principis de Trautson archiepiscopi Viennensis.

14.) Illustratio apologetica prodromi episcopatus Ratisbonensis. (contra 5 scripta adversus eum edita) Viennae 1755. 4°.

Po Hanžičevi smrti je izdana knjiga:

15.) Analecta seu collectanea pro historia Carinthiae concinnanda. Opus posthumum. Pars I. et II. Clagenfurti. Kleinmayr 1785. 8°. Norinbergae 1792. 8°.

Z izmišljenim imenom Modest Taubengall je Hanžič izdal knjigo:

16.) Apologeticus adversus umbras Oratii Melliti. (Bern. Pez. Benedict.) pro fama A. R. P. Gabrielis Hevenesi et universae Societatis Jesu in causa libri: Cura Salutis etc. Veronae (izmišljena tiskarna) 1722. 8°.

V Westenriederjevih prispevkih k domači zgodovini je bila natisnjena po Hanžičevi smrti razprava: Trias epistolarum de aetate S. Ruperti ad amicum Salisburgensem.

Razen teh navedenih knjig je zapustil 13 debelih zvezkov, ki so ostali v rokopisu in so shranjeni v dunajski dvorni knjižnici. Ti zvezki so nekako nadaljevanje tretjega dela »Germania sacra«. V njih dopolnjuje spise o vladikovini: trierski, ratisbonski, solnograški, pasavski, krški, labodski, graški i. t. d. Toda saj že naštetta dela dovolj pričajo, da je bil naš Marko slaven mož, na katerega sme biti ponosen narod slovenski. ¹⁾

¹⁾ Wurzbach piše o Hanžiču: »Als Geschichtschreiber vereinigte H. in sich die wesentlichsten Eigenschaften eines solchen, er besitzt Forschungsgeist und die Gabe klar und fesselnd zu erzählen; er verbindet mit gesunder Kritik Wahrheitsliebe und gediegene Kenntniss der Geschichte und Culturzustände der Vergangenheit.«

Potresi na Kranjskem in Primorskem.

Spisal Ferd. Seidl.

va čuta nas prešinjata, ako te dni zremo na glavno mesto slovensko, ki je pred kratkim še nadobudno cvetlo, a sedaj leži skoro povsem v razvalinah. Prvi je iskreno, požrtvovalno sočutje, in vzbudilo se je povsod po širnem svetu, kamorkoli je segel glas o grozni nesreči. Drugi občutek se ni lotil tolikega števila ljudi; kajti on je znak razumnosti, znak samozavestnega duha človeškega, ki zahteva spoznanja. Le-ta povprašuje: kaj in kje je tisti skriti vzrok, da se razklene strahovita prirodna sila, ki liki razljučen, zoper človeštvo zaklet titan pretrese in razmaje temelj trdni zemlji, da se ta zaziblje daleč na okoli, kakor od viharja razburkano morje, in neusmiljeno ruši mirne delavnice človeškega rodu? Bode-li kdaj možno naprej določiti, kje in kdaj ima bukniti grozni pojav? Sme mari človek misliti na to, da se zbesnelega sovražnika ubrani?

Kolikor more dandanes znanost odgovoriti na ta vprašanja vobče in posebej glede na Kranjsko in Primorsko, to bodi predmet našemu razmotrovanju.

Naloga, ki smo jo prevzeli, ni lahka. Napornemu trudu učenih izsledovateljev Evrope in Zedinjenih držav ameriških se je šele v naj-novejšem času, ko se hitro in visoko popenja prirodoslovje, posrečilo, tudi tu kolikor toliko razkriti tajno delovanje narave. Ne malo so pripomogli k temu uspehu ravno avstrijski strokovnjaki.

Sedaj vemo, da potresov ne sproži povsod in vsegdar isti povod, nego ločiti nam jih je v tri vrste.

V pokrajinah, kjer se nahajajo podzemske otlina, n. pr. na Krasu, nastane potres, ako se strop dupline vdere. To je vdorni potres. Od izvorišča privrši pretres na površje zemlje včasih precej silovito, prostira se na okoli, a daleč nikdar ne. Zanimivo je, da nastane, rekel bi, umeten potres te vrste, ako se vdere strop obsežne otlina v rudokopu. Tako se je dogodilo v Šleziji l. 1875. Vzpričo vdora se je potresla zemlja skoro uro daleč na okoli, in zaslišalo se je ob jednem zamolklo izpodzemeljsko bobnenje

Druge vrste potresi — vulkanski — se pripeté le v obližju delujočih vulkanov. V naših krajih so torej povsem neznani. Oni izhajajo od ognjenika, se prostirajo od tega središča na vse strani liki

polumeri v krogu, a na daleč tudi ne sežejo. Tak potres je leta 1881. in vnovič leta 1883. Casamicciolo na Ischiji porušil; v trenutku je bilo uničevalno delo dovršeno. Ali na bližnji italijanski celini se sunek niti začutil ni.

Ob obojih imenovanih potresih je gibanje trdnih tal istinito valovanje. Od izvorišča potresne moči se širijo valovi na vse strani po zemeljski skorji, kakor po vodi od mesta, kamor smo zagnali kamen.

Pogosti potresi naših krajev spadajo večinoma v tretji oddelek; geologi jih imenujejo tektonske. Ti zazibljejo kameneno ogrodje naše zemlje tako silno daleč na okoli, da se ne moremo prenačuditi velikanski moči, ki jih povzročuje. Površje, ki se je streslo letošnjo velikonočno nedeljo, obsega skoro vse avstrijske planinske dežele, velik del Ogerske in Hrvatske, Bosno in Hercegovino, gorenjo Italijo, in celo tja do Neapolja je zemlja vztrepetala. Potemtakem je skoro 3500 štirjaških milj začutilo grozoviti izpodzemeljski sunek. Ali blizu stokrat toliko je površje, ki se je zganilo ob znanem libonskem potresu leta 1755.; ne da bi pretiravali, je moramo ceniti na 300.000 štirjaških milj! — Ob potresih te vrste gibanje ne izhaja le od ene točke, kakor ob vdornih in vulkanskih. Najsilnejši učinki se kažejo marveč ob dolgih progah, in od onod pojemlje moč na vse strani. Pretreseni okraj obmejuje torej elipsa, ne krog. Tudi to pot se poglobljiva moč ni zadovoljila z Ljubljano. Kraji, ki so hudo trpeli, se vrstijo — kolikor je spoznati po časniških poročilih — zlasti ob dveh črtah. Prva seza od Tolmina preko Škofje Loke in Kamnika proti Celju, druga pa od Ljubljane na vzhod proti Zidanemu mostu, na jugozapad proti Trstu.

Grozovita sila pa ni ob obeh črtah vseskozi enako ljuto razdevala hiš in poslopij; najhujše je pustošila ob progi 15—20 km široki a do 70 km dolgi preko ljubljanskega in kranjskega polja proti Celju.

Jasno je, da tako silovitega učinka ne zmore ne vulkanska eksplozija, ne vdor kraške jame. Le mnogo obsežnejši prevrat v kamenenih skladih naše zemlje lahko povzroči tektonske potrese.

Današnja veda spoznava, odkod izvirajo tudi ti velikanski pojavi prirode. Kakor ob mnogih drugih nalogah znanstvenega izsledovanja, se je pokazal tudi tu uspeh kot priprosta, prozorna resnica; ali pot do nje je bila utrudna, vijugasta kakor skozi labirint. Umljivo je torej, da moramo, stvar razlagaje, precej daleč nazaj poseči; treba se nam je pri tem najprvo ozreti na vso zemljo kot celoto ter motriti pogloblitne premembe, katerim je podvržena v teku vekovitih dob.

Zemlja se suče v mrzlem svetovnem prostoru; njega toplina se ceni na -100°C . Naš planet je dosta gorkejši, v svojem jedru ima celo od nekdanj velikansko zalogo toplote; iz raznih pojavov se to sklepa. Zemeljsko jedro je najmanj tako vroče kakor staljena lava, ki prihaja iz vulkanov, topla 1700°C in več. V mrzlem svetovnem prostoru plavajoč, se zemeljska obla seveda ohlaja. Posledica je, da se ji prostornina krči. Nje skorja postaja manjšajočemu se jedru preobsežna, preohlapna, kakor skorja jabolku, ki se suši, tedne in mesece v shrambi ležeč. Jabolčna lupina se zatorej nabere v gube, in takisto zemeljska. Oblastne gube zemeljskega površja so slemenska gorovja, v Evropi Alpe, Karpate in njih nadaljevanje v Balkanu, Dinari, Apenini in Pireneje. Kako veličastne dimenzije kažejo po merilu človeškem čudovite Alpe — ali v prisposodbi z obmerami vesoljne zemlje so le gube na nje obličju! Uporabimo prilikovanje nadalje: jabolčna skorja je jako mehka, popustljiva, zemeljska pa le malo. Zatorej nastanejo v njej liki v svodu, ki ne sloni na dovolj trdnem temelju, razpoke ondod, kjer je napetost preskočila mejo prožnosti. Sčasoma se je vsa zemeljska skorja razkosala v bolj ali manj obsežne grude, kakor se razkosa ledena odeja kakega veletoka, ko dahne na-njo pomlad. Nekatere zemeljske grude se nagubajo, kakor smo rekli, v gorovja, da se oklenejo krčččega se zemeljskega jedra, druge se mu bližajo padajoč, kakeršne so. Te vrste grude so na primer Ogersko-hrvatska planjava, ki sega preko Zagreba na Dolenjsko in preko Drave v spodnji Štajer, Gorenjeitalska planjava, ki se podaljuje v Vipavsko dolino, dno Jadranskega in celo vsega toli obsežnega Sredozemskega morja; taka upadla gruda je tudi Ljubljanska kotlina, ki je primeroma majhna in sega od Radovljice doli do Krima in Zaloga, takisto Krška dolina na Dolenjskem od Save do Toplic in na jadranski strani Krasa Vipavska dolina.

Ne bomo se tu mudili z dokazi, na katere opira geologija ta izrek glede imenovanih velikih planjav nad morsko gladino in pod njo. Pač pa pojasnimo stvar, četudi le s prav malo besedami, najprvo glede Gorenjske kotline.

Kotlino imenujemo to nižavo, ker se na vseh straneh okrog nje vzdigujejo gore, na severu Kamniške planine in Karavanke, na jugozapadu kraška planota, na jugovzhodu srednje gorovje dolensko. Kamniške planine so vzgrajene od apnenca, ki je naložen na starejšo, pred njim nastalo podlago (kakor spomenik stoji na podstavu), in se dviga na 2500 m nadmorske višine. Kraško gorovje na robu Ljubljanskega barja tvori isti apnenec, podlage pa ni videti, in najvišja točka —

Krim — dosega le 1100 m višine. Ali ta apnenec je mogel nastati le sodobno in v zvezi z apnencem Kamniških planin. Zatorej moramo reči, da se je kraška masa od Kamniških planin odločila in se pogreznila na nižjo ležo.

Nekdanja zveza med Kraškim gorovjem in Kamniškimi planinami pa se je v teku geoloških dob pogreznila še dosta globlje, — sedaj je podlaga Gorenjski kotlini. O tem dogodku nam pričajo nizki hribi Šmarna gora, Vranščica i. t. d. in holmi, ki se dvigajo iznad barja ter kažejo isti apnenec, ki je v Alpah in na Krimu; mole iznad zemlje, kasneje med nje naplavljene, kakor otoki iz morja.

Prav podoben dogodek je ustvaril Dunajsko kotlino. Nekdaj Alpe niso nehale pred Dunajem, kakor sedaj, nego so bile v neposredni zvezi s Karpatami. To spričuje geološka tvoritev: isto različno kameneno gradivo, ki je na koncu Alp, rekel bi, odrezano, nahajamo na sosednjem početku Karpat v istem redu zopet. V nedavni geološki dobi pa se je zvršil velikanski prirodni dogodek: zveza med obema mogočnima gorovjema se je globoko pogreznila, in le nje vrhovi mole iznad kasnejše naplavine; imenujejo se sedaj Litavske gore. Na ravnih naplavljenih tleh pa stoji Dunaj, torej na enaki vdrtini kakor Ljubljana.

Drugi vzgled z domačih tal nam bodi Vipavska dolina z Goriško ravnico. Na severno stran goriškega polja je postavljena velikanska gruča apnenca: Trnovska planota; strmo je odkrušena od nižave. Na južni strani polja pa je od prav istega gradiva narejen dolg nasip: Komenski Kras, ki sega od Nabrežine do Gradišča ob Soči. Naravoslovcu daje priroda dovolj migljajev, da more z vso gotovostjo spoznati, kako je apnenec nastal. Zatorej pa sklepa, da je bila imenovana kraška stopnjevina nekdanj v neposredni zvezi s Trnovsko planoto. Ob črti, ki jo imamo potegniti od Solkana pri Gorici proti Vipavi, pa se je obsežna apnenčeva plošča prelomila; nje severni del je dandanes planota, južni pa je zdrknil več sto metrov navzdol, tako da se je pokazala lomna ploskev kot strmina, ki loči planoto od nižave. Ni se pa ves južni del enakomerno pogreznil; rob, ki ga sedaj vidimo kot odrastek Krasa, segajoč od Nabrežine do Gradišča, ni tako globoko zdrknil kot svet med Solkanom in Vipavo. Vinorodna peščena Brda pri Gorici pa so naložena na pogrezli apnenec, in še mlajša naplavina je zravnala bujno goriško polje. To pokriva potemtakem vdrtino.

Ta pridevek pristaja tudi Krški dolini na Dolenjskem od Toplic pri Soteski tja do Save. Tla tej dolini so iz mlajšega gradiva, nego Gorjanci na južni, trebanjsko in mokronoško gorovje na severni strani.

Tam pa, kjer dno doline meji na brežine, prihajajo na raznih krajih topli vreli iz globočine in kažejo, da si je voda našla pot na nekaterih točkah tistih dolgih, globokih razpok, ob katerih se je v davni geološki dobi pogreznila dolina in odločila od severnega in južnega gorovja.

Kraški svet med ljubljansko in adrijansko vdrtno ni ostal cela ploča, nego se je prelomil ob dolgih črtah. Lahko jih spoznamo, ako le vzamemo pred-se dober zemljevid, ki nam kaže pravilni obraz domačih deželic naših! Jedna izmed prelomnih črt se začinja pri Koboridu kot globoka zarez; v njej se je tu nastanila Soča, dalje proti jugovzhodu Idrijski potok, in tudi Unica prihaja v tem pripravnem žlebu zopet na dan; še dalje proti jugovzhodu nahajamo v istem prelomu Cerknško jezero, in tudi Kolpa je našla v njem pripravno strugo od izvirka pa tja do kolena pri Vinici. Lahko pa zasledujemo isto lomno črto še daleč preko Dalmacije in Črne gore! Globoka zarez v skalnata tla je po nekod suh žleb, drugod se je vanjo nastanilo jezero, zopet drugje tekoča voda, ki se izliva ali proti severozapadu ali proti jugovzhodu, ali v drugo reko, ali v podzemeljsko žrelo — in prav ta raznovrstnost nam kaže dovolj jasno, da dolga, skoro premočrtna zarez ni delo razjedajočih vod, nego da je pred njimi in brez njih od povsem druge prirodne sile narejena.

Drugo, vzporedno prelomno črto smo nekoliko že omenili; začinja se pri Solkanu in teče preko Vipavskega trga in notranjske Reke do Bakra ob Kvarnerskem zalivu.

Tretja — zopet vzporedna s prvima in s podolžno osjo Adrije — se začinja pri Devinu ob morju in gre preko Istre ob Bolzetu na otok Čres.

Tako je razpadla apnenčeva ploča med Ljubljansko kotlino in Adrijo v vzporedne proge. Pa tudi te niso ostale cele, nego so se povprek prelomile. Tako je nastala zarez med Nanosom in Pivko pri Postojini; preko nje vodi južna železnica in cesta iz Trsta v Ljubljano. Tako je nastala tudi Soška dolina od Tolmina doli in Dobrdojska zaseka. V tej slednji se je nastanilo Dobrdojsko jezero. To je po svojem nastanku nalično jezerom, ki krasi planinski rob Gorenjeitalske planjave.

Imenovane proge se niso obdržale v prvotni nadmorski višočini, nego so se pogreznile tem bolj, čim bližje so Adriji, in ob prelomnih črtah so se pokazale lomne ploskve kot mnogo kilometrov dolgi, strmi bregovi, ki kraške stopnjavine ločijo drugo od druge na strani proti morju, n. pr. brežina nad Solkanom in Vipavo, nad Bolzetom i. t. d.

Tako so se dovršile poglobitve poteze v reliefu naše domovine med Kamniškimi planinami in morjem. Dno Adrije je podaljšek krasne Gorenjeitalske planjave, ki se je pogreznil tako globoko, da ga je morje zalilo. Dalmatinski otoki so vrhovi in robovi v globočino pogrezlih kraških teras; ločijo jih podolžni in povprečni prelomi, nalični onim, ki smo jih imenovali.

Sedaj nastane vprašanje: kako so se pogrezale Kraške stopnjevine na jedni strani, Gorenjska vdrtna na drugi? Gotovo ne v hipnih, razsežnih skokih. Nagel padec n. pr. od Trnovske planote doli do goriške ravnice bil bi vendar prehud! Narava deluje počasi. Pa tudi vedno polagoma se niso vdirale, to bi bilo v fizikalnem pogledu nemožno. Teža je silila kos za kosom neprenehoma navzdol proti zemeljskemu jedru. Ali upiralo se ji je trenje ob sosednjih kosih; nastali so siloviti naponi, in le, kadar je napon presegel nasprotni upor, je zdrknil kos nekoliko navzdol — pritem pa tudi premaknil sosednje kose pred-se kakor zagozda, katero nabijamo v klado, ali pa v razpočenem svodu kos, ki se vdira. Pogrezanje in premikanje se je torej vršilo in se še vrši sicer skokoma, ali pojedini gib dostikrat ne preseže malo milimetrov. Zategadelj vsaki posebej ni viden, le skupni učinek pogrezanja in premikanja v dolgih geoloških dobah je ustvaril sedanji relief naših dežel, v poglobitvenih potezah pač že mnogo prej, nego si je človek iskal tod bivališča.

Kadarkoli pa se velikanska gruda — recimo Trnovska in Nanoška planota — težka mnogo bilijonov kilogramov — skokoma pregane, bodisi še tako malo, se mora sama in nje okolica daleč na okoli bolj ali manj pretresti. Ako pa je človek pričča takemu dogodku, začuti — potres.

Ti obsežni pretresi so večinoma prav lahki. Le prav redkokdaj so tako silni, da trdna tla zemeljskega površja razburkajo kakor vodo v vidne valove in se zazibljejo zidovi hiš liki jadniki na ladijah ob viharju, izgube zvezo ter se zrušijo na kup. Ti v svoji moči in učinkih tako različni dogodki so tektonski potresi. Nastajajo torej, ker je zemeljska skorja razpadla v grude, ki se pogrezajo in premikajo, da se oklenejo krčečega se zemeljskega jedra. Slovenski bi jih potemtakem smeli imenovati grudovne potrese; tektonske pa jih zovejo, ker izvirajo iz tektonike, to je zgraditve zemeljske skorje.

Sedaj nam je jasno, zakaj je prav okoliš Sredozemskega morja prizorišče čestim in tu pa tam časih silovitim potresom. Dno tega morja in vdrtin v njegovem področju se še vedno pogreza, slemenska gorovja, ki morje obrobujajo, so še vedno podvržena vzrokom, ki so

zemeljsko skorjo razkosali ter v gube nabrali; kajti zemeljska obla se še vedno ohlajuje v mrzlem svetovnem prostoru.

Soditi je, da je že človek bil priča, ko je nekdanja zveza med Grško in Malo Azijo zdrknila v globočino in je nastalo Egejsko morje ter njega otoki, ki mole kot vrhovi pogrezlega gorovja iznad mokrega groba prav kakor spomeniki.

Čudno je naključila usoda: ob Sredozemskem morju se je prav zato tako rano bujno razvila prosveta, ker ima toliko daleč v zemeljsko celino segajočih zalivov in toliko otokov. Toda z vsakim novo nastalim zalivom se je razširilo tudi prizorišče potresov, ki so hud bič človeškemu rodu! In to je tudi res: čim bolj je razvita omika, tem občutnejši je človek, tem hujše ga udari nesreča! Vender niso potresi — in to bodi tudi nam tolažilo — nikoli trajno zaustavili prosvetnega napredka. Kajti res je, da potresi človeško življenje in imenje grozovito uničujejo, toda prav redki so; oni so sicer silno boleštne, toda brzominljive epizode. Gorje seveda onim, katere zadenejo!

Okoliš Sredozemskega morja kot domovje tektonskih potresov sicer ne zavzema prvega mesta na zemeljski obli, toda nadkriljuje ga le Srednja Amerika ter zapadna obala Južne Amerike. Enako bridko pa gospodarijo ti siloviti pojavi po vzhodnje-azijskem otočju.

Skoro neskalsen zemeljski mir uživajo severnonemška, ruska in sibirski planjava. To so varne pokrajine, na debelo pokrite z mladimi naplavinami, ki se še niso začele razkosavati v padajoče in nagubane grude.

Tudi gromadna gorovja potresom niso kaj izpostavljena. To so bila nekdanj slemenska gorovja, a sedaj so le še njih ostanki; tod je delo podzemeljskih sil že skoro dovršeno!

(Dalje prihodnjč.)

Sv. Antoniju.

Na hribu mi cerkvice bela stoji,
Tja dèkle premnogo potuje,
Pobožno pri stranskem oltarju kleči,
Kjer sveti Antonij kraljuje

Tam moli in prosi: »Presveti Anton,
Oh, daj se mi brž omožiti,
Če prav moj hodoči ne bode baron,
Bogat pa in lep mora biti.«

Ta jedni ugaja in drugi spét on' —
A vsaka želi ga imeti;
Ubogi, ubogi ti sveti Anton,
Ker moraš za može skrbeti!

—a.

O raznesilih.

Spisal Fr. Smolnikov.

B. Nova raznesila.

VIII. Nitroceluloza.¹⁾

(Dalje.)

Izdelovanje nitroceluloze po Lenku in Abelnu. Bombaževina, n. pr. odpadki v predilnicah za bombaž, se kuha najprej v močnih lužnicah, da se iztrebi vsa tolšča. Dobro izprana in naglo posušena, se namaka nekaj minut v tekočini iz 3 delov zgoščene žveplene in 1 dela zgoščene solitrne kisline. Potegnivši jo iz tekočine, jo polože mokro, kakeršna je, v kameninaste lonce, katere od zunaj hlade z mrzlo vodo, da se popolnoma vnitruje, in jo puste ondu 24 ur. S tem se je tvarina že izpremenila v strelni bombaž; toda treba je še dolgega čiščenja, da se odstrani solitrna kislina do najmanjše trohice. To je namreč prvi in najpoglavitnejši pogoj dobre nitroceluloze.

Izgnati pa vso kislino nikakor ni lahko. Bombaževa vlakenca, dasi tanka, so vendar ota ter se napijejo kisline, da je niti po večdnevem izpiranju ni zlahka izgnati. Iz neizgnanih ostankov solitrne kisline pa se dela po vplivu svetlobe solitrna sokislina (HNO_2), katera dalje razkrajja nitrovani bombaž, da časih zategadelj eksploduje. Bonet in Chevreul (1861) sta našla med razkrojinami strelnega bombaža, kateri je bil dalj časa na svetlem, deteljno, ogljikovo in mravljinjo kislino. Nasproti pa Chevreul na bombažu, ki je bil 10 let shranjen na temnem, ni opazil nobene razkrojitve. Pozneje sta Abel in Trauzl z obširnimi poskusi dokazala, da se Lenkov čisti strelni bombaž niti na solncu, niti v toplini od 50—90° C nič ne izpremeni.

Kako se vrši čiščenje, moremo le v glavnih potezah načrtati. Najprej se izganja kislina v vrtečih se posodah, sredobežnikih (centrifugah), potem se dobro izpira v vodi, in voda se zopet izganja v centrifugah; zdaj se tvarina dalj časa, po 24—36 ur, namaka in izpira v vroči vodi, nazadnje pa še v razredčenih lužninah, n. pr. v sodi. Najpopolnejše čiščenje pa dosežejo s tem, da vlakenca nitrovanega bombaža, predno ga začno izpirati, razdele in razcefrajo na najdrobnejše kosce. Dotične priprave, »Holländer« imenovane, so prav iste, v katerih popirnice obdelujejo popirovino.

¹⁾ Na strani 285. naj se blagovoljno popravi: $6\text{C} + 5\text{H}_2\text{O}$ nam. $6\text{C} \times 5\text{H}_2\text{O}$.

Po dovršenem čiščenju je tvarina slična kaši, iz katere se dela popir. Ravna-li se z njo dalje, prav kakor v popirnicah, tedaj se dobe pole, popirnihi docela jednake. Posušene razrežejo podolgem v trake, trake pa motajo v svalčke, svalčke pa povijejo v tanko gutaperčino, da se obvarujejo izsušenja. V tej obliki rabi nitroceluloza za streljanje iz pušk. V rudarstvene in bojne namene pa se zgoraj omenjena kaša spravi v hidravliška tiskala, katerih tlak je po 1000 *kg* na 1 *cm*². Tu se stlači ali v cilindre, ali v plošče, katerih premer se ravna po širini lukenj ali cevij, ki se imajo z njimi polniti. Pri razstreljevanju pod vodo rabijo patrone z močno stisnjeno nitrocelulozo, v katero je od zgoraj vtaknjena užigalna kapica. Ker patrona od spodaj ni zadelana, prodira voda vanjo, a tako počasi, da mine po več ur (pri Forsterjevih patronah, (v Berolinu 1883) na tanko 22 ur), predno se premoči vsa nitroceluloza. Potem seveda ne eksploduje več; dokler pa je še malo suhe nitroceluloze okrog kapice, je patrona popolnoma za rabo.

Po teoriji se dobi iz 100 *kg* bombaževine po 185,3 *kg* nitroceluloze; tej zahtevi se je najbolj približal Abel s 182,5 *kg*.

Svojstva nitroceluloze. Nitroceluloza se na videz prav malo razločuje od navadnega bombaža, samo da je manj prožna, a bolj krhka ter škriplje, ako jo maneš med prsti, pa se elektruje s trenjem, seveda le tedaj, ako je celo suha. Ona je brez vonja in ukusa, v vodi se nič ne razkroji in se ne raztopi niti v alkoholu in êtru, niti v njiju mešanicah (prim. nje sorodnico, kolodijevo volno); najmočnejše kisline in lužnine se je ne lotijo; le zgoščena žveplena kislina jo počasi razkraja. Popolnoma čista je jako stanovitna in se leta in leta ne izpremeni.

Primerna težina rahlo zloženi je 0,2, zgoščeni pa 0,9—1,0. Vname se pri toplini 120—170° C, lažje s trenjem nego z udarcem. Izstrelki iz pušk, ki jo zadenejo, je ne zapalijo. Hitrost gorenja je jako različna. Suha, redko naložena gori na prostem s hitrostjo od 4—5 *m* v sekundi, jako zgoščena pa kaže svojstva, ki se z načinom palitve kaj znatno izpreminjajo. Zapaljena na prostem, gori bolj počasi od navadnega smodnika, in več centov je je mirno zgorelo brez razpoka. Ako pa se zapali z užigalnico iz pokalnega živega srebra, pokne silno in zgori s hitrostjo nad 5000 *m*.¹⁾

Pri gorenju izvaja same plinaste snovi: ogljikov oksid, ogljikovo kislino, vodik, vodeno paro in dušik.

¹⁾ T. j. ako bi naredili vrv iz zgoščene nitroceluloze, 5 *km* dolgo, pa bi jo ob jednom koncu zapalili, bi prigorela v 1 sekundi do drugega konca.

V posameznih slučajih se je našlo tudi dušikovega okisa (NO) in ogljikovega vodika (CH_4); sploh so pod različnimi pogoji gorenja tudi zgoreline nekoliko različne, a ker so vselej plinaste, ni nobenega dima.

Raznesilna moč nitroceluloze, ako se zapali z močno užigalnico, je po Abelnu 10krat toliko kot črnega smodnika, t. j. na 1 *kg* strelnega bombaža blizu 500.000 *kg* sile. Napetost plinov v prvotnem prostoru, gonilna moč v puškah in raznesilna moč pri razstreljevanju je navadno blizu za 4krat večja, nego pri dobrem smodniku. Tako n. pr. je našel Uchatius, preiskujoč štiri vrste nitroceluloze, da daje povprek 0,448 *g* tega raznesila izstrelku 201 *m* hitrosti s 1529 atmosfer napetimi plini. Pri avstrijskem vojaškem smodniku je dalo 182 gramov 201 *m* hitrosti in 458 atmosfer napetosti. Torej učinkuje 1 *g* nitroceluloze za 4 *g* smodnika. Po Abelnovih preiskavah v topovih (1864) je učinek malo manjši.

422 *g* nitroceluloze je dalo 491 *m* začetne hitrosti,

938 *g* smodnika pa . . . . 420 *m*, a po 1000 strelih z nitrocelulozo še na topovi cevi ni bilo videti nobene poškodbe.

Znamenito je, da ji voda ne škoduje; navzame se je lahko za 20–25% svoje težine. Po Abelnovem naročilu se shranjuje, razpošilja in uporablja najmanj z 20% vlage. S tem se ji zmanjša vnetljivost, brizantnost pa ne; treba jo je le užigati s patronami od celo suhe nitroceluloze.

Izdelovanje in uporaba nitroceluloze je dosti manj nevarna, nego marsikaterega drugega raznesila, in ker gori brez dima, bi lahko izpodrinila mnogo drugih raznesil, ako bi bila cenejša. Dolgotrajno čiščenje in izpiranje in pa veliki stroški močnih užigalnih kopic jo nerazmerno podraže. Po Trauzlovem izvestju zahteva namreč 50 *kg* nitroceluloze užigalnic za 45 *gld.* Radi velike raznesilne moči pa je treba pri razstreljevanju vrtati dosti manj lukenj. Ker se s tem prihrani dela in časa, so vendar stroški skoro za polovico manjši, nego pri smodniku. Rabi se torej najbolj za razstreljevanje pečevja, predorov, železnic i. t. d., pri mornarici pa za phanje torpedovk in granat.

(Dalje prihodnjič.)

Iz popotnega dnevnika.

24.¹⁾ V svet!

Z močjó čarobnoj spet,
Oh, bolj ko kdaj popréd,
Na tuje, kam, ne vem še sám,
Srcé me goni v daljnji svet.

Kdó naj té krasne dni
V samóti prežedi!
Kaj ní ustvarjen svet zató,
Da gledat hodimo ga mi?

Ostánite domá,
Ki žal vam je zlatá!
A kdor tujine videl ní,
Očine céniti ne zna,

25. Po železni cesti.

Napréj, naprej, konj ti goreči,
Po cesti železnici spej!
Sopihaj in puhaj pred nami
Pa vleci nas hitro napréj!

Napréj čez ravnine zelene,
Čez hribe navzdól in navzgór!
Čez brezdna, čez smeje mostove,
Čez reko tod, tam skoz predór!

Napréj mimo mest, mimo trgov,
Napréj mimo tihih vasij,
Napréj mimo bede in sreče . . .
Kakó se nam sila mudi!

Napréj! . . . In na desni, na levi
Z vóz stópajo potni ljudjé,
Na desni, na levi spet vstopa
Sopótnikov novih v vozé.

Sezuaniš se s tém in tam z ónim,
Prijatelju stisneš rokó;
Postaja! Narazen! . . . Tu s smehom,
S solzámi tam kratko slovó . . .

Tak pisan si vlak ti — življenje!
Kak naglo se vozimo ž njim!
Napréj, naprej, vranec naš parni!
Spomín pa za nami je — dim?

26. Prinkipo.

Otok zeléni, ótok cvetoči,
Ti sredi morja majhen si raj!
Pógled od tebe težko se loči,
V srcí ponesem s sáboj te vsaj.

V Marmarskem morji.

V tvojem zatišji mirno in srečno
Htel bi živeti — Róbinzon nov;
Tod po obalih himno bi večno
Vsak dan poslušal sinjih valóv . . .

A. Aškerc.

¹⁾ Glej »Zvon« 1893, 10.

Roman starega samca.

Spisala **Pavlina Pajkova.**

(Konec.)

Tretji dan je bil prešel, odkar je grajščak pisal po strežnico, a te le še ni bilo. Četrty večer se že nisem mogel držati pokonci od utrujenosti. Tri noči nisem bil zatisnil očesa; one posamezne urice, ki sem si jih med dnem prikradel za počitek, niso zadostovale upehanemu duhu in životu. Oči so mi lezle vkup, po životu sem pa imel čut, kakor da so mi vsi udje polomljeni.

»Tako ne pojde dalje, dragi doktor,« rekel mi je skrbni grajščak; »nocoj morate prepustiti meni in drugim v hiši skrb za bolnico. Vi se morate naspiti, sicer obolite še vi.«

»Čutim, da sem počitka zelo potreben,« odvrnem jaz, »a bolnica se mi vidi še bolj potrebna točne, vestne postrežbe. Ali imate med svojimi posli zanesljivo osebo, na katero se smem zanašati, da točno postreže bolnici ob določenih urah z zdravilom, da se ne zmoti pri vlivanju kapljic? Bojim se, da ga ni. Zdravilo pa, katero jemlje gospa, je sestavljeno iz samih močnih tvarin; jedna kapljica več, in učinek bi bil zdravju nasproten.«

»Strašite me, doktor,« reče grajščak napol šaljivo, napol v skrbeh; »kako more človek porok biti za tako natančnost drugih? Odkritosrčno vam priznavam, da si niti jaz sam ne upam prevzeti te nevarne naloge.«

»Moški, razen zdravnikov-strokovnjakov, niso ustvarjeni, da bi stregli bolnikom,« ga potolažim jaz. »Za ta nežni posel je rojena samo ženska, ker je bolj zanesljiva, bolj natančna in potrpljiva.« —

»Kaj je tedaj storiti?« vpraša grajščak nemiren.

»Ne pojde drugače, nego da zopet jaz čuvam pri bolnici,« sklenem jaz.

»Moj Bog, tega ne morem dopustiti, to bi bilo brezvestno,« ugovarja grajščak in se ozre na Hortenzijo, ki je bila slučajno v sobi, kakor da pričakuje od nje razumnosti sveta ali pomoči.

»Ako gospod doktor dovoli,« oglasi se takoj Hortenzija s svojim najpohlevnejšim, a zato tem čarobnejšim glasom, »prevzamem jaz srčno rada to nalogo. Mamici je danes že mnogo bolje; dovolj bode, ako zdaj pa zdaj pogledam k njej.«

»Ti, Hortenzija, ti bi hotela žrtvovati celo noč moji Olgi?«
vzklikne veselo grajščak. »Res, ti si jedina v tej hiši, ki ti moremo
z mirnim srcem izročiti bolnico. Zvesta prijateljica velja deset plačanih
strežnic; kaj ne da, gospod doktor?«

»Res je to; ali gospodična Hortenzija sama potrebuje počitka.
Ali ne vidite, kako upalega lica je? Tudi ona je vse te noči prečevala
pri materi.« Tako sem ugovarjal jaz, ne vem zakaj; toda misel, da
bi ona ostala sama pri grajščakinji, me je vznemirila.

»Le posamezne ure sem bedela pri materi, ker sem se menjavala
s služkinjo v žalostnem poslu. Čutim se tudi dovolj krepko, da bi še
jedno noč žrtvovala dragi mi sorodnici. Ako pa gospod doktor meni,
da nisem za to sposobna, potem seveda radovoljno odstopim,« odvrne
z žaljenim glasom.

»Gospod doktor ima gotovo o tebi kakor mi vsi le najboljšo
misel,« pristavi hitro grajščak pomirljivo. »Njega skrbi samo tvoje
zdravje. Kaj pa, ako bi obadva bedela, ti in jaz? Drug drugega bi
potem spominjala dolžnosti.«

»Hortenzija mi zadostuje; njej že smete zaupati,« ogłosi se zdaj
s slabotnim glasom bolnica. »Le idi spat, Artur; čemu bi radi mene
dva gubila noč?«

Vsi so se soglašali s tem predlogom, moral sem se tudi jaz
udati. Prosil sem pa dovoljenja, da smem spati v bližnji sobi na blazini.
Važno in potrebno se mi je to zdelo iz več vzrokov.

Predno grem počivat, dam Hortenziji natančne napotke, kaj in
kako naj ravna z bolnico. Ako se napad ne povrne do polnoči —
tako ji razložim — naj ji točno ob dvanajsti uri da na žlici vode pet
kapljic namenjenega zdravila; ako bi se pa živčni napad že prej pri-
kazal, tedaj naj ji hitro osem kapljic vlije, mene pa mora za ta
slučaj takoj poklicati. »Pet kapljic in osem kapljic,« ponovim še jeden-
krat z resnim, pomembnim naglasom in ji z neko nezaupnostjo po-
gledam v oči. Pri tem pogledu mi zadrgeče duša nepopisnega čuta;
roka, ki je stekleničico držala, se mi začne tresti. Bilo mi je, kakor
da mi megla lega na oči. Oh, bode li me vedno zasledovala čarobnost
teh dveh očes? Ali bodem mogel kdaj pozabiti te skrivnostne, ne-
predorne oči? —

»Torej ne jedne kapljice več, ne jedne manj?« vpraša ona s
poudarkom. »Ali bi pomota imela hude posledice?«

»Smrt,« rečem nehote in se še jedenkrat ozrem na-njo. Tudi
zdaj sem strepetal, a ne več od lastnih občutkov, temveč od strahu
in nemira. Kakor bi se bliskalo, je švigalo v njenih očeh nekaj ne-

prijetnega, nekaj prikritega. Najraje bi jo bil prosil, da odide. A tega zdaj nisem mogel več storiti brez razžalitve.

Popolnoma oblečen se vržem na blazino. Oči so se mi takoj krčevito zatisnile, a moj duh dolgo ni mogel najti pokoja. Najčudnejše in najtemnejše misli so se mi podile po glavi. Bil sem silno vznemirjen; dolgo nisem mogel zaspati. Naposled vendar zaspim.

Nemirne sanje sem imel; toda vzplašen in ves poten se nenedoma vzbudim. Prižgem luč in pogledam na uro; kazalec kaže ravno polnoč. Skočim pokonci. Brž k bolnici, sili me notranji glas.

Takoj sem v sobi pri bolnici. Vse tiho, vse mirno pri njej. Samo tam pri mizi stoji Hortenzija ter vliva kapljice v kozarec, v katerem je bilo nekaj vode.

Dve — tri — pet — osem — deset — dvanajst — štirinajst —. Ali prav vidijo moje oči?! Hočem zavpiti: »Dovolj, nehajte!« — ali od zavzetja mi glas obtiči v grlu.

Hortenzija se bliža postelji; v jedni roki drži kozarec s kapljicami, z drugo potipava rahlo bolnico, da jo vzbudi.

Zavest se mi povrne. Z jednim skokom sem pri njej. »Nesrečnica!« zašepečem poluglasno, da ne vzplašim speče grajščakinje; ob jednem pa jo primem za zapestje ter jo jezno pritisnem. »Ali ste že tako daleč prišla!« —

Ona me pogleda s steklenimi, preplašenimi očmi, kakor bi bila v meni zagledala pošast. Nje lice je medtem postalo pepelnate barve, iz nje polodprtih ustnic pa zadoni zamolkli krik strahu in bolečin. Roka ji omahne, in ona izpusti kozarec, ki k sreči pade na mehko pletenico. A ta njena vzplašenost je trajala samo trenotek. Z roko si potegne preko čela, pogleda osuplo okoli sebe in zamrmra z medeninim glasom:

»Kaj se je zgodilo? — Zaspala sem bila, a ko je ura bila polnoči, sem v poluspanju se spomnila svoje dolžnosti. Pripravila sem zdravila za bolnico; kako to, da ono sedaj leži s kozarcem vred na tleh?« —

»Izvrstno igrate svojo ulogo; škoda, da niste postala glumačica,« rečem jaz z zaničljivim glasom. »Po tem, kar se je zgodilo, imam pravico, pokazati vam vrata. Pojdite,« nadaljujem razkačen in ji s povzdignjenim prstom pokažem vrata, »pojdite, predno soblazen postane večja!«

Ona hoče nekaj odgovoriti, a jaz ji ne pustim. »Tam so vrata,« rečem in se obrnem od nje.

Jeden trenotek, in ni je bilo v sobi.

Bil je tudi skrajnji čas. Grajščakinja se vzbudi in osuplo povprašuje za Hortenzijo. Z majhno lažjo opravičim Hortenzijino odsotnost in svojo navzočnost.

Ona ni silila dalje vame; bila je silno zaspana. Izpije zdravilo; presrečna mi zatrjuje, da se mnogo bolje čuti, in na to zopet zaspi.

Ko bi bila vedela, revica, v kaki nevarnosti je bila v tem trenutju!

Presunjen do dna srca, zrem na spečo bolnico. Zdaj šele, ko se mi je bila plegla prva razvnetost, se mi je razjasnilo bolj in bolj, kaj sem zadnji čas v tej hiši čudnega preživel. Življenje te blage, ljubeznive dušice je bilo torej onima dvema kovarnicama na poti! Od njene smrti sta nesramnici pričakovali svoje sreče! — Kar pa ni hotelo samo od sebe priti, to sta hoteli siloma doseči. V svesti sem si bil, da samo strast in poželenje po bogastvu, po prijetnem življenju, ne pa naklonjenost do grajščaka, je Hortenzijo, mojega toliko obožanega malika, omamilo in privedlo celo do zločinstva! Bil sem prepričan, da je ona z zlobnim namenom vlila še jedenkrat toliko kapljic leka, kakor sem ji bil naročil, ne pa po zmoti ali v nezavednosti. — Morilka ona! Ona, s svojim čutečim srcem in izbornim umom, ona, tako dovršena po duhu in telesu! Nje krepost, nje blagost sta bili torej samo krinka, s katero je zakrivala svojo podlo narav! — In jaz sem to žensko ljubil, obožaval, občudoval! — Zagrebel sem si lice v dlani ter skrival solze, ki so mi silile v oči. Sramoval sem se jih; ni jih bila vredna.

Pa saj nisem po nji žaloval, temveč po svojem izgubljenem vzoru. Nobena nadloga, ne revščina, ne bolezen, ne smrt se mi ni zdela tako grozna, nego propast svojega vzora.

Dolgo sem tako sedel in dajal duška svoji žalosti. Naposled me vzdrami petelina hripavi glas. Še nisem bil določil, kaj mi je o tej reči storiti. Da Hortenzija in nje mati ne smeta več ostati pod to streho, to mi je bilo jasno. Ali kako naj se to zvrši? In naj-li ona uide brez kazni za poskušano zločinstvo?

Ko bi jo ovadil sodišču, bi nastalo mnogo neprijetnega za grajski par in za-me: pričanje, obravnave — a jaz nisem hotel nič več imeti z njo opraviti. Naj gre čim preje iz moje bližine, naj izgine čim preje iz mojega spomina!

V hiši se je začulo ropotanje; vstajala je družina. Skoro pride kuharica z juho za bolnico.

Nisem imel več časa premišljevat. Sedem k mizi in hlastno napišem na vizitnico: »Po tem, kar se je nocoj prigodilo, Vam svetujem,

da z materjo zapustite čim preje hišo svojih sorodnikov. Ako bi se temu ustavljali, bi bil prisiljen, izročiti vso stvar sodišču.«

Kmalu potem stopi kuharica v sobo in z njo strežnica. Ravno je bila dospela z vlakom. No, vsaj jeden svetel žarek v tej temoti in neugodnosti, mislim pri sebi in vzdahnem olajšan. Kuharici dam pismo z naročilom, naj je čim preje izroči gospodični Hortenziji. Grem leč in prosim, da se me ne bi motilo, če bi tudi spal do drugega dne.

Nato poučim strežnico, kako se ima vesti z bolnico, potem pa grem v svojo sobo ter se vanjo zaklenem.

Hvala Bogu, bil sem vendar jedenkrat sam, sam s svojimi mislimi in čustvi! —

Spal sem dolgo. Ko se vzbudim, je bila že noč, ali ni še bilo pozno; torej se odpravim pogledat h grajščakinji.

Ko stopim v nje sobo, mi hiti grajščak nasproti. »Pomislite,« reče presenečen, »kaj se je čudnega pripetilo med vašim spanjem. Sva-kinja in Hortenzija sta popoldne odpotovali.«

»Tako?« rečem in se silim, da bi z glasom in obrazom kazal osuplost.

»In veste li zakaj?« nadaljuje grajščak v zadregi. »Starka se je kar čez noč domislila, da ji vi ne zdravite prav bolne noge. Ona se hoče dati lečiti od svojega domačega zdravnika. Ni je bilo mogoče pregovoriti; Hortenzija in jaz sva se prepčila, da bi ji budalasto misel iz glave izbila. Vse zaman; morala je njena obveljati.«

»Hortenzija jo je pregovarjala? Evo novega spletkarstva,« si mislim. — »Čisto prirodno se mi vidi, ako ima kdo več zaupanja do znanega, nego do tujega zdravnika,« odvrnem mirno. »Vam pa, gospod grajščak, se menda ne bo tožilo po njiju. Da vam odslej ne bode dolg čas, za to bode skrbel mali sinko. Ako Bog da, se vama tudi gospa kmalu pridruži.«

»Ali ste tega prepričani?« zakliče veselo grajščak. Nato izgine v stransko sobico, kjer je bivalo dete z dojko.

Kmalu se povrne z detetom v naročju in se vrti in pleše z njim po sobi. Naposled položi dete zraven matere ter poljubuje in objemlje zdaj to, zdaj ono, in toliko, da mu niso od veselja solze očij zalile. Bil je srečen, presrečen. A kako je bilo meni pri srcu!

Predno je preteklo štirinajst dnij, je bila grajščakinja že popolnoma zdrava. Bila je zdravější, nego kdaj, in nje lice, katero je sreče žarelo, bilo je še milejše, nego preje.

Jaz sem se vrnil zopet na svoj dom. Kako srečen, kako mladosten po mišljenju in čutenju sem bil odpotoval pred šestimi tedni, obetajoč si od tega prebitka najboljši učinek duhu in telesu; a kakšen sem se povrnil! Bolehen, malodušen, pobit, nezaupen, skoz in skoz neveren, in vse to samo vzpričo prestanih prevar in bridkosti.

Prvi čas sem se kolikor možno izogibal ljudem; delati se mi ni ljubilo, trpeče človeštvo mi ni vzbujalo sočustva, živel sem kot brezdušen in brezčuten. Kar nastane kužna bolezen v okolici. Od oblastva dobim povelje, naj obhodim okraj in obiskujem bolnike. Moral sem se tedaj pridno gibati. In čudo, med delom se mi vzbudi zopet slast do svojega poklica. Delal sem marljivo. Prvikrat v svojem življenju sem popolnoma spoznal moralno vrednost dela, prvikrat se uveril, da srčnim borbam in drugim dušnim bolečinam je delo najgotovješe in najblažje zdravilo.

Vedno bolj sem se utolaževal. Povrnil se mi je v dušo zopet mir in povrnila telesna čilost, toda nekdanja radost in sreča se mi nista nikoli več povrnili. Živel sem samo svojemu poklicu. V izpolnjevanju svojih dolžnostij sem nahajal oni čar, ki ga neogibno potrebuje vsaki človek, da se ne naveliča življenja.

Ljubil nisem nikoli več.

Prešla so leta in leta. Minila mi je mladost, prešla mi moška doba, prikimala starost in našla me še fanta!

»Kako je možno, da si ti, pri tolikih prednostih in vrlinah ostal star fant?« povprašujejo me često. Tem in enakim radovednim vprašanjem v odgovor sem napisal te-le vrstice.

Kaj pa se je zgodilo s Hortenzijo? — Kmalu po onem dogodku na gradu se je omožila z nekim upokojenim dostojanstvenikom. Bila je srečna, kakor so pravili. Toda še leto dnij ni uživala svoje sreče, ko jo smrt pograbi pri prvem porodu. Usoda se ji je osvetila, ker je ušla zemski kazni.

Moja svetilka.

Šel pozno zvečer sem domov;
Naletel na šibko sem dete,
Ki stalo je poleg svetilke
In zrllo poglede v njo vnete.

Prišla si na misel mi ti
Li nisi svetilka ti jasna,
Li nisem jaz dete negodno,
Ko gledam ti v ličeca krasna?

J. Sk.

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

II.

Odklej stoje ljubljanski mostovi?

(Donesek k zgodovini krajske trgovine.)

(Konec.)

Te na mestnih vratih nabrane vsote so Ljubljančanje imenovali mostnino (Brückenpfennig). Pod vsem mestnim ozidjem je bil izkopan namreč globok jarek, po katerem se je pretakala lena voda. Mostiči, ki so vodili črez-njo do mestnih vrat, so bili tako napravljeni, da so jih, če je bila sila, z močnimi verigami lahko pokonci postavljali pred vrata. Ravno za vzdržavanje teh mostov so dovoljevali deželni knezi Ljubljančanom pobiranje mostovine, ki pa se je seveda uporabljala tudi za ozidje, strelivo in druge obrambne potrebščine.

Mostovi in mestna vrata so bila priporočena skrbi in paznosti mestnih vratarjev, ki so imeli stalno tedensko plačo. Magistrat jih je plačeval vsako nedeljo, seveda v primeri z opravitki, ki so jih imeli. Zato so bile vratarske plače različne. Služili so:

Vratar na Nemških vratih	—	gld.	14	kr.	na	teden.
„ „ Frančiškanskih	—	„	36	„	„	„
„ „ Pisanih	—	„	36	„	„	„
„ „ Špitalskih	I	„	10	„	„	„
„ „ Vicedomskih	—	„	14	„	„	„

Iz teh številk prav jasno odsevajo trud in opravitki, ki so jih imeli posamezni vratarji. Najmanj dela sta imela vicedomski in nemški vratar, največ pa špitalski, ki pa je zato služil tudi 1 gld. 10 kr.

Seveda je Špitalski most največ trpel. Tu se je vedno gnetla množica tujih tovarnikov in trgovcev; za domači, meščanski promet je bil skoraj neporabljiv. Domači promet se je gibal večinoma le po Mesarskem mostu pred Trančo. Zato pa so mu meščanje naklanjali svojo posebno pozornost. Leta 1614. so dali napraviti novega; stal je črez 10.000 gld. Postavil ga je neki Peter Peliorini. Ker so mestni očetje najbrže že večkrat doživeli, da so se njih naprave ostro sodile in rade tudi obsojale, so dali svojim someščanom to pot priliko, da izreko še o pravem času svoje pomisleke o kakih pomanjkljivostih

nameravanega mostu. Zato so dali napraviti model ter ga razstavili na rotovžu vsakomur na ogled in presojo.¹⁾ Ugajal je vsem, posebno pa se je ustreglo vicedomu, da so izginile z novega mosta pristujene mu mesnice in klavnice. Mesto njih je dal magistrat napraviti ob obeh straneh male kramarske lope ter jih prepustil v najem rokodelcem in obrtnikom. Oglasili so se za-nje po največ črevljarji; zato se ga je prijelo ime Črevljarski most, ki še dandanes ni pozabljeno. Mesnice pa so prestavili k Špitalskemu mostu, kjer so ostale do konca minolega stoletja, do leta 1796.

Z novim Črevljarskim mostom pa so dobili Ljubljančanje leta 1614 tudi pravico, da so smeli pobirati še jedenkrat toliko mostnino, kakor dotlej, in sicer na vseh mostovih. Poznejši vladarji so potrdili to pravico večkrat; leta 1639. jo je potrdil cesar Ferdinand III., leta 1728. in 1731. pa Karl VI. Račun o mostovini za leto 1620. kaže, da so zavoljo tega, in ker se je povzdignil promet tudi sicer, poskočili dohodki za več kot polovico; na Špitalskem mostu n. pr. od 355 gld. 54 kr. (leta 1600.) na 850 gld. 29 kr. (leta 1620.).

Zanimivo je opazovati, kako silno je poskočil promet po prizadevanju Karla VI., kar posnemi čitatelj iz naslednjega računa. Nabralo se je mostovine:

	L e t a										
	1730.		1740.		1750.		1752.		1760.		
	gld.	kr.	gld.	kr.	gld.	kr.	gld.	kr.	gld.	kr.	
Na Nemških vratih	28	31	73	9	158	56				7	5
„ Frančiškanskih .	200	59	96	45	146	38	pri vseh			22	34
„ Pisanih	289	36	145	5	159	28	skupaj			365	59
„ Špitalskih . .	2748	42	2214	28	4909	52	652	26		528	50
„ Vicedomskih .	—	—	—	—	—	—				—	—

Iz teh števil se bistro kaže, kako živahen je bil promet ljubljanski; takrat se je tujega trgovca res kar trlo po Ljubljani. A tudi ta čas so tiščali po največ po Špitalskem mostu vanjo. Leta 1620. so na tem mostu nabrali 850 gld. 29 kr. mostovine, leta 1730. pa 2748 gld. 42 kr. — ogromna vsota za čase, ko je funt govedine stal 2, funt teletine in svinjine pa 3 ali 4 kr., za čase, ko si lahko za jeden

¹⁾ »Empfang- und Ausgabsbücher der Stadt Laibach« za leto 1614.

goldinar in nekaj krajcarjev kupil celo tele in si z dvema ali tremi petaki že lahko vola izbral! Ta velikanski skok v mostovinskih dohodkih je pripisovati temu, da je cesar Karl VI. nekaj let poprej, leta 1717., razglasil Reko in Trst za svobodni luki. Skoraj vsacega trgovskega ukrepa učinki odsevajo v dohodninskih številkah ljubljanskih. Leta 1731. n. pr. je cesar Karl v povzdigo občne trgovine moral Ljubljančanom mostovino nekoliko pristriči; učinek tega ukaza se je takoj pokazal v tem, da je leta 1740. padla mostovina na Špitalskem mostu na 2214 gld. 28 kr. Ta znižana mostovina je ostala odslej ves čas do Karlove smrti.¹⁾ Toda Marija Terezija je leta 1741. Ljubljančanom dovolila zopet nekdanjo povišano mostovino, in res so dohodki poskočili leta 1750. zopet na 4909 gld. 52 kr., in dve leti pozneje, leta 1752. so znašali na vseh mostovih celo 6521 gld. 26 kr.!

Toda leta 1760. nahajamo jako majhne vsote iz mostovinskih dohodkov. Kaj-li se je bilo zgodilo? Pa se saj ni promet hipoma tako silno skrčil? Nikakor ne, ampak pripetila se je Ljubljančanom neka druga jako velika nesreča. Cesarske gosposke so namreč od leta do leta natančneje opazovale zanemarjeno gospodarstvo ljubljanskega magistrata. Pritekali so pač mestu veliki dohodki, o tem so bile cesarske gosposke dobro poučene, a vendar so ti dohodki komaj pokrivali režijo. Zato so cesarske gosposke zahtevale, naj da magistrat mostovino v najem, če je režija tolika, da vse dohodke požre. Toda magistrat se je upiral na vso moč ter naglašal, da to ne kaže, ker bo imel vsaki najemnik še več stroškov, kakor jih ima sedaj magistrat; če bo hotel izhajati, bo moral slepariti ter pobirati več, kakor mu gre. Toda višje gosposke so bile gluhe za take razloge ter dejale, da prevzame mostovino erar sam. Ves osupel se je magistrat na vso moč postavljal temu porobu, a pomagalo mu ni nič; leta 1754. je moral rad ali nerad za staro svojo mostovinsko pravico prevzeti 20.000 gld. odkupnine in 3000 gld. letne odškodnine.²⁾

Prične se tretja doba v razvitku ljubljanskega mesta!

S tem, da je mostovino prevzel erar, je izginil za Ljubljančane tudi vsaki vzrok, upirati se napravi novih mostov. In res! Ne dolgo zatem, leta 1776., so zgradili tretji most čez Ljubljanico, Šentpeterski most, na mestu, kjer je držala čez-njo dotlej le uborna brv. Ta je stala tu že stoletja, pa ni bila mestna lastnina, ampak vzdrževali so jo ljubljanski škofje, da so imeli zložnejši dovoz do svoje pristave (pfalce) in zemljišč okoli šentpeterske cerkve. Novi, Šentpeterski most

¹⁾ Glej mojo knjigo: Ljubljanski meščanje.

²⁾ Ljubljanski arhiv, fasc. 76. in 213.

se je zgradil na mestne stroške. Povod je dala šentpeterska vojašnica, ki so jo začeli zidati leto poprej.¹⁾

Leta 1789. je magistrat nameraval napraviti nov, zidan Črevljarski most ter izdelal že tudi načrte zanj, a zavoljo prevelikih stroškov se je stvar razbila.²⁾

V začetku našega stoletja so zgradili tudi še ostala dva mostova, Mesarskega in Šentjakobskega.

Za napravo Mesarskega mostu se je prvokrat sprožila misel leta 1815.; a ni bilo precej moke iz tega kruha, ker je bila na Šentpeterskem predmestju napravi mostu na potu majhna in kar nič vredna koč. Nje lastnica pa je zahtevala za-njo silno pretirano odkupnino; a toliko denarjev magistrat ni hotel šteti. Most pa se mu je iz več vzrokov vendar videl jako potreben. Prvič že zavoljo ognja; Šentpetersko predmestje je bilo do malega vse leseno, iz mesta pa se je o kakem požaru moglo le na dveh koncih do njega, čez Špitalski in čez Šentpeterski most. Tudi se je naglašalo, da more šolska mladina le po velikih ovinkih dohajati do šole i. t. d. Vrh tega je bila na Špitalskem mostu vedno velika gneča; in že zatogadelj je kazalo odpreti prometu še jedno pot v mesto, in sicer po sedanjem Mesarskem mostu. Nekaj časa so se še pogajali z lastnico imenovane hišice, ko pak je ostala trdovratna in naposled svojega bornega doma celo kar nikakor ni hotela prodati, so jo k temu prisilili; cenili so kolibo sodnijsko na 1000 goldinarjev ter jo podrli.

Bilo pa je odstraniti še druge težave; manjkalo je — potrebnega denarja. Okrožni urad je zahteval, naj štejejo za most, za katerega so bili stroški preračunjeni na 3136 gld., največ Šentpeterčanje in Poljanci. Šentpeterčanje so bili pripravljeni storiti vse, kar je bilo v njih moči, ter so res podpisali precejšnje vsote za Mesarski most. Poljanci pa o njem niso hoteli vedeti do malega nič. Dejali so, da mostu ne potrebujejo; čemu neki? Celu zavezati so se hoteli, da ne stopi nikoli noben Poljanec nanj. Pri takih težavah ni čuda, da se je naprava mostu zavlekla celo do leta 1819.

Prav tisto leto so se lotili tudi zgradbe Šentjakobskega mostu. Okrožna gosposka je tudi o tem mostu želela, da bi se napravil iz prostovoljnih darov ljubljanskih meščanov. Težave so bile tu še večje, ker so bili stroški večji, zakaj trebalo je odkupiti neki vrt barona Rasterna (za 1200 gld.), ves Zoisov drevored in Zoisovo hišo »Zum goldenen Schiff« za 6000 gld. Pri takih razmerah se je naprava Šentjakobskega mostu zavlekla do leta 1825.

¹⁾ Ibid., fasc. 7. ²⁾ Ibid.

Višnjeva pola.

Spisal A. Koder.

Beatus ille, qui procul negotiis uživa višnjevo polo, tako mi je trdil pogosto moj gospodar, ko sem prestopil pod njegovo streho v latinske šole in začel sklanjati: *alauda, alaudae* i. t. d. Jaz tedaj še nisem razumel niti klasične latinščine, kakeršno je rad govoril moj učeni gospodar, niti se mi je sanjalo že tedaj o dobrotah »višnjeve pole«,

Vse to sem zvedel polagoma, namreč globoki smisel latinskega verza Horacijevega od svojih gimnazijskih učiteljev — visoki pomen višnjeve pole pa od svojega gospodarja v podstrešnem stanovanju glavnega mesta — in pozneje — iz življenja.

Mnogo desetletij je minilo, nepozabna mi mati, odkar sva hodila prvič po širokih in ozkih ulicah glavnega mesta — ti s *culico* jabolk in domačega kolača v roci, jaz pa z nemškim abecednikom v žepu — in iskala dijaškega stanovanja.

In sreča nama je bila tisti dan mila. Ko ravno štejeva z materjo nadstropja najvišje hiše v mestu, se nama približa visok, postaren in baje tudi imeniten gospod; kajti nosil je svetel, visok klobuk, črno dopetačo suknjo, srajco s čudno kvišku štrlečim ovratnikom in naočnike na nosu.

»Vi iščete stanovanja za mladega študenta?« nagovori prišlec mater, in ko pritrdijo njegovemu vprašanju, pristavi: »Kar k meni peljite mladega gospodka, jaz imam že pet tacih mladičev v gnezdu, in za šestega bode tudi še prostora.«

Veseli so bili menda rajnica mati gospodove prijaznosti; kajti pritrdili so in se napotili z menoj za njim po ulicah na stanovanje. Ker je bil pot precej dolg in je po mnogih ovinkih držal do stanovanja, ki je bilo na periferiji mesta, sem imel dovolj priložnosti, opazovati medtem svojega bodočega gospodarja. Nekaj kritiške sitnosti je gotovo tičalo že tedaj v moji glavi; kajti presodil sem, da je čuden naš spremljevalec, da ni ravno nov njegov v nebo kipeči klobuk, da ima suknja precej svetlobe na mnogih mestih, in da živ človek ne nosi menda takovega ovratnika pri srajci, kot je njegov. Našel bi bil brez dvoma še nekaj pomanjkljivosti na spremljevalcu; ravno sem se lotil njegovih nagnjenih črevljev pod dolgimi hlačami, ko se ustavimo pred dvenadstropno hišo v ozkih ulicah. »Tukaj stanujem jaz

in moji študentje,« pravi potem gospod in izgine za vežnimi vrati, midva z materjo pa krevsava polagoma za njim. A ta prvi najin pot v gosposko mestno hišo ni bil podoben onemu, ki sem si ga naslikal že tedne in tedne poprej doma, ko sem sanjal o mestni lepoti, o kateri mi je pripovedoval sosedov ded, ko sva skupaj krompir pekla na paši. Tista hiša, bodoči moj dom, je bila namreč znotraj temna kot medvedji brlog, da sva le z veliko težavo sledila z materjo svojemu tovarišu, ki je na vsaki peti stopnici užgal žveplenke in svetil pod najine kvedraste črevlje.

»Tukaj!« pravi naposled gospod, ko stopava z materjo že vsa zasopljena za njim; meni se je že dozdevalo, da naš domači zvonik nima toliko stopnic, kot gosposke hiše v mestu. Tukaj potem zaškripljejo vrata na tečajih, in vsi trije stopimo v napol razsvetljeno sobo z jednim oknom in s čudno nagnjenimi stenami. Tu nas pozdravi starikava, čedna gospa z naočniki na nosu; najin spremljevalec jo je nazival »mamko«. Mamka vzame precej potem meni prvi novi klobuk raz glavo in mi odkáže prostor v kotu pod visečo steno.

Takov je bil moj prvi sprejem vpričo rajnice matere, drugi se je vršil potem, ko so odšli mati, stisnivši mi svetlo dvojačo za slovo. Tedaj se je pričel prvi križev pot mojega življenja, katerega sem hodil leta in leta potem in na katerega zaidem pogosto še dandanes v morečih sanjah.

Pet malih in večjih fantičev naštejem potem v podstrešni sobi, ko se ozrem skrivaj skozi prgišče, v katero so padale vroče moje solze. Sedeli so zapored na svojih kovčegih ob posteljah in zrl v odprte knjige v naročju. Človek bi bil na prvi pogled sodil, da čitajo ka-li; a jaz, akoravno tedaj še nedolžen analfabet, sem opazil takoj, da niso tako učeni, kakor se delajo, temveč da opazujejo izpod knjig mene, da me oponašajo, ko brišem z rokavom solze in pa nosek, in da mi kaže ta in oni nagajivec celo osle in zajčja ušesa. —

Hudo mi je bilo pri srcu v tej situaciji, in mislil sem si skrivaj: ko bi bil jaz na vaški paši z vami, a ne v gosposki sobi, bi vam že pokazal Benetke; tako naj pa molčim in trpim kakor kamen na cesti.

Tako mine prvi dan mojega »učenega« dijaškega življenja; dozdeval se mi je dolg, neizmerno dolg, in šele angelj miru me je peljal — v sanjah — zopet po prašni cesti za materjo domov.

Z drugim dnem se je zapečatila moja bodoča usoda za vselej. Bilo je že mračno, ko je vzbudila gospa mamka nas mlade študente ter nam zatrjevala in grozila, kako naj se vedemo v šoli in kako naj slušamo gospoda, ki nas bode peljal vpisovat v šolo.

In šli smo trije pari za gospodom v svetlem visokem klobuku, kakor ovce za pastirjem. In ker smo menda preveč krevsali s svojimi okovanimi črevlji po temnih stopnicah, so se odprle te in one duri, in pogledala je neznana glava za nami, in zapored se je čulo govorjenje: »Bog se usmili, tri pare jih je zopet pod streho pri višnjevi poli.«

Prvič sem čul tedaj ime svojega gospodarja, katerega smo klicali doma le za gospoda, ter si mislil: »Čudno se piše naš gospod.« »Višnjeva pola« me je spremljala potem po mestnem tlaku, o »višnjevi poli« sem pripovedoval potem svojemu sošolcu na klopi poleg sebe in »pri višnjevi poli stanujem,« sem odgovoril učitelju, ki me je povpraševal po mojem stanovanju, in na »višnjevo polo« mislim pogosto še dandanes, toda ne na tisto polo iz davne minolosti, temveč na višnjevo polo — po življenja trudu in trpljenju.

Mnogo let sem preživel potem pri »višnjevi poli«, in dolgo je trajalo, predno sem razumel, zakaj da zove menda le hudobni svet mojega gospodarja »višnjevo polo«, akoravno se je pisal on vedno in povsod za Jurja Komarja. Še dandanes ne prištevam jaz onih svojih dnij pri »višnjevi poli« k lepši polovici življenja svojega ter ne pojem s pesnikom, da je otrsela njeno cvetje prezgodaj slava, a uživali smo vendar mladi dijaki sem in tja vesele ure v hiši gospoda Jurja Komarja. In to je bilo tedaj, kedar si je natlačil gospod Komar po skromni večerji dolgocevno pipo, oblekel rdeče pisano spalno suktnjo in »copate« ter zasedel svoj usnjati naslanjač v kotu pri peči.

»Če nimate slame v glavi, in če bodete marljivi, vam ne bode žal nekdanj za učenje,« pričeval je gospod Komar navadno svoje disputacije in nadaljeval: »V onih časih, ko sem študiral jaz, je bilo vse drugače. Mnogo več smo se morali učiti in manj dvojčič smo dobivali od doma, kakor je zdaj v navadi. — In kako hude učitelje smo imeli. V drugi šoli nas je ogovarjal profesor že le latinski, hvalil nemški — in zmerjal pa slovenski. V tretji šoli smo trli že grščino kakor orehe in računali na črke, v četrti govorili le latinski in grški, v peti pa — in to mi je bilo preveč — naj bi bili uganjali čudna čarodejstva pri zaprtih oknih in vratih, naj bi bili delali grom in strelo — doma naj bi bili pa še vedno tolkli za zajutrek — očetov ovsenjak. To je meni presedalo. Otožen in obupen sem pisal dolgo in žalostno pismo očetu Komarju — nekam na Gorenjsko — ter povedal naravnost, da črne šole ne bodem nikdar dovršil, in da tudi željno pričakovane nove maše ne bode pri domači farni cerkvi.

Precej potem sem čutil žalostne posledice tega otožnega pisma; kajti dosedanji vsaktedenski hleb ovsenjaka ni prihajal redno v daljnjo

Ljubljano, in že sicer redke materine dvojčice in dvajsetice so se posušile popolno.

V taki stiski vržem neki dan učene latinske in grške knjige pod klop ter se zapišem v cesarsko vojsko.

In to je bila moja sreča, ki me je rešila očetnjega ovsenjaka in me privedla do časti, katero uživam še dandanes v cesarski službi in jo bom tudi pozneje, ko me posade v kot k počitku in mi dajo višnjevo polo. « Zazijal sem pri zadnjem stavku gospoda Komarja, kajti zdaj šele mi je bilo jasno, kaj je višnjeva pola, in da je prijetna in znamenita. »In pri vojaki, mladi prijatelji moji,« je nadaljeval stari gospod in pušil v velikih oblakih dim iz pipe, »tam je veselje in tam so časti, o katerih se vam niči ne sanja. Jaz, ki sem bil učen in podkovan v latinščini, sem bil povišan že prvi mesec tako nenavadno, da sem smel hoditi h gospodu stotniku v kuhinjo črevlje snažit, in da sem korakal, kedar smo šli po troje po cesti, že spredaj na prvem mestu, kakor vojskovodja. Začetna sreča me je polakomnila tako po časti, da so mi prišli že čez dve leti po jedno zvezdo na ovratnik, in da se mi je prorokovala že tedaj častna bodočnost.

In zapustila me ni sreča. Povišali so me v dveh letih zopet za jedno zvezdo, tedaj v treh letih — vsega skupaj za dve.

V tisti dobi sem bil potem kakor Herkul na življenja razpotju. Na jedno stran me je vabil stari stotnik z zlato častniško zvezdo v roci, če ostanem zvest cesarju in vojaški službi; na drugi strani me je pa gledala tako zapeljivo moja sedanja soproga, obetujoč mi za častniško srečo svoje zvesto srce. In udal sem se njenim pogledom; kajti kuhala je že tedaj tako izvrstne maslene štruklje, da bi se bili uživali še na smrtni postelji; njena kava, na katero me je vabila semtertja ob nedeljah, mi je celo bolje dišala, kakor tista, katero je kuhala stotnikova kuharica. «

Tako je pripovedoval gospod Komar in naposled vselej zadremal pri pogoreli pipi tobaka v naslanjaču.

In ko smo ga zdramili, proseč ga nadaljevanja, je pričel več potov zopet od začetka svojo navadno povest. Ker smo vedeli Komarjevo povest do pičice na pamet, nam je delalo največjo zabavo, da smo mu ugovarjali, če je izpustil tu in tam kak stavek ali pridejal kako epizodo, ki se ni strinjala z znano dogodbo. In tedaj je nastal v podstrešni sobi pravi državni parlament. Toda temu je naredila navadno gospodinja mamka hiter konec in sicer ne posebno ljubeznivo, kajti vzela je v takih bojnih trenutkih gospodu dolgocevno pipo iz ust — in ga spodila v stransko sobico k počitku, nam je pa ugasnila

luč in nas še v temi pitala s tako prijaznimi pridevki — da so bili tudi ustvarjeni le za temo.

Neki večer, ko so bili tudi gospa »mamka« nenavadno dobrovoljni in je naš gospodar pušil zopet iz dolgocevne pipe v svojem naslanjaču, potožim jaz, najmlajši izmed Komarjevih dijakov, da me je že zopet smešil sosedov črevljarski učenec, da stanujem pri »višnjevi poli« in da imam vsaki dan komarja za kosilo.

Smejali so se pri tej zatožbi moji tovariši za omizjem ter me obdelovali s črevlji pod mizo. In meni samemu je šinil strah v pete, da sem izdal s svojo tožbo senčno stran svoje hiše. Gospod Komar je vzel v isti priči pipo iz ust, pogledal svojo zakonsko polovico nekako boječe od strani in dejal: »Srečen je, kdor more govoriti o višnjevi poli in uživati nje zaželjene dobrote.

Višnjeva pola je visoko v čislih pri visokih gospodih, zaradi tega jo zadržujejo in zaklepajo po štirideset let v predalih, predno osrečijo tega in onega z njegovo sladkostjo. Jaz, postavim, se ne sramujem primka, ki mi ga je izbral zavidni svet, ker nikdar in nikjer ne pozabim govoriti o višnjevi poli, ki nas čaka vse cesarske uradnike in služabnike, in ker že težko pričakujem onega dne, ko mi pomoli moj uradni predstojnik višnjevo polo z voščilom, da naj jo dolgo zdrav in vesel uživam.«

Poslušali smo mi udano pokorni dijaki za svojimi knjigami zgodbo višnjeve pole ter se natihoma veselili onega časa, ko jo dobi naš gospod.

Saj mu ne bode potreba potem gledati doma na uro, kdaj natakni visoki klobuk za urad, ne bode preklinjal, prišedši domov, uradnih »šimeljnov« in predstojnikove nervoznosti, ampak sedel bode vedno v naslanjaču pri peči in pripovedoval nam bode povesti o svojem vojaškem življenju in o uradniških časteh.

Poslušala je tudi gospa »mamka« svojega moža tisti večer in vila prejo za njegove nogavice. Prijeten smeh se je razlival postarni »mamki« po lepo rejenem obrazu, ko je pripovedoval njen mož o časteh svojega nagajivega primka: a ko je omenil, da pričakuje tudi on zaželjene višnjeve pole, jo je jela lomiti neka notranja boleost, in že po materi naravi nekoliko prikrajšani nje nos je silil vedno višje in višje pod obrvi.

Ko je omenil pripovedovalec, da pride kmalu, kmalu z višnjevo polo iz urada in da odloži potem vse doseđanje uradniške časti, je zmagala ženo nervoznost; kajti silovito dvigne pri tej priči desnico proti moževemu naslanjaču, in kakor bi trenil, zleti debel klobčič preje

možu naravnost v obraz, da mu odbije pipo iz ust, in da mu razmrši lepo navihane brke pod nosom.

Govorili nismo tisti večer dalje o višnjevi poli — akoravno nismo umeli pomena debelega klobčiča na gospodarjevem obrazu. Toliko bolje je razumel menda Jurij Komar napad svoje žene na pričakovano višnjevo polo, s katero je ne more sprijazniti, kakor bi rad.

Tako so se vrstili dnevi in večeri pri »višnjevi poli«, drug je bil podoben drugemu; za primerno razliko v njih, za grom in strelo, solnce in senco je skrbela redno le gospodinja, ki je spuščala v svojih slabotnih urah strupene puščice na naše mlade neokretne glavice in na sivo moževo glavo.

Trpeli in prenašali smo radovoljno skupno domače slabo vreme; saj smo imeli tudi vesele dni v dolgem letu. Praznovali smo redno in slovesno tri dni v letu, namreč god gospe mamke, svetnika svetega Jurja, god našega gospoda, in pa god uradniškega predstojnika Komarjevega, ko je bil Komar pri njem na kosilo povabljen,

(Konec prihodujč.)

Osvojitev Kaniže po Turkih leta 1600.

Spisal Ivan Steklasa.

(Dalje.)

Pogodba je bila hitro sklenjena. Sovražnik dovoli posadki, da sme vzeti iz trdnjave vse blago in dragocenosti razen topov. Posedarski je podpisal predajo osmi dan po odhodu naše vojske izpod Kaniže (20. vinotoka po Hurterju). Pogodbe so se Turki strogo držali, in naši so celo kurnike in zibelke odpeljali iz mesta. Topove pa so si pridržali Turki; bilo jih je 50 velikih in 26 malih. Turki tudi niso, kar se je sicer godilo skoro vselej pri predajah, nobenega naših vojakov zadržali ali pa ubili. Črez sto let je ostala ta jaka trdnjava v turškem posestvu. Šele s karlovškim mirom leta 1699. so jo zopet dobili Habsburžani.

Turki so smatrali osvojenje Kaniže za vrlo važen dogodek. Ko prinese Abdi Efendi sultanu vest o predaji Kaniže, mu podari le-ta zato častno obleko in sabljo. Narod turški je slavil zmago tri dni in tri noči. Dvajset čet iz Segana, do 3000 čilih vojakov, pride za posadko v Kanižo. Le-ta novi sandžak, kateremu se pridružijo dohodki mesta Sigeta, Oseka, Sikloša in Pečuha, dobi Terjaki Hasan. Čete velikega vezirja pa se po dokončani vojni vrnejo v Beligrad v zimovišča.

Iz zgodovinskih spisov onega časa je razvidna nedvojzna nedolžnost Jurja Posedarskega; toda ker je bil protestant, so ga sumničili nekateri, da je hotel iz osvetoželjnosti Ferdinandu naškoditi. Bilo je seveda dosti takih, ki so to verjeli, ali nepristranska zgodovina je ta navidezni madež poštenemu možu zbrisala z lica po poznejših zgodovinarjih. (Glej Hurter, IV., str. 359. prip. 59.).

Da je Kaniža pala, tega je bil kriv v prvem redu glavni zapovednik cesarske vojske Mercoeur, ker je razpustil svojo vojsko. A bil je pri vsem tem tako drzovit, da je obdolžil Jurja Posedarskega, češ, da je on predal trdnjavo brez pravega vzroka in prehitro. Sam pa ni hotel preiskovati, je li to res ali ne, kar je trdil, nego je odpravil Jurja Posedarskega k nadvojvodi Matiji, da se pred njim opraviči. Le-ta ga je dal točno izprašati ter mu zapovedal, da mu ima na 14 točk, radi katerih je bil obdolžen, pismeno odgovoriti. To je obtoženec tudi storil. Ker so pa smatrali nekateri četniki njegovo opravičevanje glede predaje Kaniže za nedostatno, so ga poslali vkup z njegovimi služabniki na Dunaj k vojaškemu sodišču, kjer se je prijavil 14. listopada. Dne 4. meseca grudna je bil napovedan zanj sodnji dan. Ker so bili pa k preiskavi poklicani vsi nižji zapovedniki trdnjavski ter tudi prosti vojaki, se je pritožil radi tega Jurij Posedarski, češ, da se je on opravičil že pismeno, in pa da ni treba še drugih dokazov s pričami; prisotnost njegova pa dokazuje najbolje njegovo nedolžnost. Ravno tako se pritoži zoper to, da bi bil postavljen kot obtoženec pred one, ki so trdnjavo predali brez njegove vednosti. Vzpričo teh prigovorov je vojaško sodišče preložilo sodnji dan na dan 12. meseca grudna, tedaj za osem dnij. Jurij Posedarski pride tudi k tej novi razpravi. Spremilo ga je nekoliko poznane gospode v sodiško dvorano. Generalni profoz obtoži vojake, pa tudi Posedarskega krive prisege ter zahteva za-nje ostre kazni za strašilo drugim. Nato zahteva Posedarski še jedenkrat za svojo obrambo šest tednov in tri dni. Sodišče v to privoli. Med tem odlogom sestavi Posedarski poročilo, kako se mu je godilo v Kaniži dan na dan ves čas celega obsedanja. S tem poročilom je natanko dokazal, da je on točno vršil svojo dolžnost; Kaniža ne bi bila pala, da ga niso njegovi sluge izdali; on sam da zasluži za svoje ravnanje darilo, ne pa sramotne obsodbe. Sodišče pa je drugače odločilo. Ni se oziralo na Posedarskega poročilo, napisano na sto pol, češ, da je vsaki zapovednik dolžan v takem slučaju, kakeršen je bil le-ta, žrtvovati tudi svoje življenje. Radi tega je bil Posedarski zaprt v ječo grofa Harteka. (Khevenhüller: Annales Ferdinandi, tom. V., str. 2248.—2250.).

Žena Posedarskega je poskušala večkrat na dunajskem dvoru izprositi milost, ali sklep vojaškega sodišča se je moral po nalogu zvršiti. Zategadelj je hotel Posedarski uteči iz zavora. Preoblečen v obleko priprostega človeka,

je prispel že na tretje stopnice, ko ga stražar spazi, ujame in vnovič zapre. Dne 19. vinotoka l. 1601. odpeljejo Posedarskega in stotnika Guglerja na dvorski trg. Tukaj odsekajo najprej vsakemu desno roko, potem pa obema glavi ter ju skupaj pokopljejo. Ob jednom denejo tukaj ob glavo Viljema Urmüllerja, stotnika v Baboči, in zastavnika Hugona Naso. Usmrtili pa so še Pongraca Ruša, sodnika v Kaniži, in Matijo Stärkla, naddesetnika v Baboči. Sodnikov jezik so pribili celo na vislice.

Tudi so poklicali vojake iz Kaniže, Baboče in Komorna pred vojaško sodišče na Dunaj, kjer se jim je imela obsodba proglašiti na trgu pred cesarskim dvorom. Sodišče jih je obsodilo večjidel na smrt. Ko so pa zaslišali obsodbo, so popadali vsi na kolena ter prosili milosti, obrnjeni proti cesarskemu dvorcu, kjer je stal nadvojvoda Matija. Le-ta jim pokloni življenje, ali ob jednom zapove, da se razmestijo po mejah kot vojaki. Kaniški imajo služiti tri leta in tri dni za malo plačo, baboški pa doživotno samo za hrano; komoranske pa so oprostili vse kazni. Sedemnajst let kasneje je zahtevala vdova Jurja Posedarskega njegovo plačo, katere ni sprejel nikdar kot zapovednik kaniški. Ta zahteva se ji pa ni spolnila, kajti Posedarski po obsodbi ni izgubil samo grajščin svojih, nego tudi »dass canisische Verdienen«. (Khevenhüller. Annales Ferdinandi, tom. V., str. 2400.—2401.) Kakor Ivana Kacijanarja, tako je pokončala grda zavist tudi Jurja Posedarskega. Za vernost svojo je pretrpel nedolžno smrt, kar je nepristranska zgodovina dokazala že zdavnaj.

(Dalje prihodujič.)

L I S T E K.

Ljubljanski potres. Dasi se naš list kot mesečnik-zabavnik po pravici izogiblje razpravljanju dnevnih vprašanj in teženj iz vsakdanjega življenja, bi bilo vender celo čudno, da ne rečem nenaravno, ako bi se tudi proti taki katastrofi, katere si skoro ne upamo drugače v misel vzeti, nego z evfemistiškimi izrazi, storili gluhe in slepe; nasproti se nadejamo, da bodo odobravalni naši čitatelji, da smo tudi mi potresu po svoje »odrajtali svoj tribut«, in da je potres udaril svoj pečat današnji številki, ki je na ta način postala prava »potresna številka«.

Zdelo pa se nam je, da te »potresne številke« ne moremo boljše pričeti, nego da zberemo in ponatisnemo krasne elegije, ki jih je speval ob onih groznih nepozabnih dneh liki Tirtej Špartancem naš Stritar nam v tolažbo in — pomoč. Res, da jih je pesnik sam objavil v dnevniku — kajti on nas ni hotel samo tolažiti, ampak nam tudi pomagati, in si je pač mislil: »Bis dat, qui cito dat«, in prav je tako — in gotovo so jih naši čitatelji že vsi čitali tu ali tam; ali takisto, mislimo, nam bodo pritegnili, da smo se obrnili do pesnika ter ga prosili dovolitve za ponatisek. Dnevnik prečitamo in zavržemo; tistim elegijam pa menda vsi čitatelji z nami vred prisojajo poleg efemernega, hipnega učinka, ki so ga po pravici napravile, preveliko pesniško vrednost, nego da

jim ne bi bilo žal, ako bi se potopile v hitrih valovih dnevnikovih, in gotovo so nam celo hvaležni, da smo Stritarjeve žalostinke sprejeli v svoj list ter tako napravili iz njih trajne spomenike »ljubljskega potresa«.

Rekli smo zgoraj, da nam je Stritar svoje pesmi poklonil v tolažilo in pomoč. Da, tudi v pomoč! Prav zategadelj je prevedel, dasi prosto in z ozirom na nemško občinstvo, »Slovensko Lizbono« pesnik sam na nemški jezik, in nemško elegijo »Lai-bach« je prinesla dunajska »Neue Freie Presse« dan poprej, kakor »Slovenski Narod« ono. Kar je blagi pesnik s tem činom namerjal, to je tudi dosegel; elegija, zložena od slovenskega pesnika — to je izrečno povedala pripomnja v »Neue Freie Presse« — in objavljena v svetovnem listu, je rodila vidne, gmotne uspehe. Kot dokaz te trditve naj navedem jako značilen dogodek; iz privatnega virā smo zvedeli, da je izročil pesniku četrti razred dunajske gimnazije v Josefsstadtu — tamkaj službuje Stritar — nabranih 53 gld. z izrečnim pristavkom, da jih je vzpodbudila njegova pesem. Če je prav, kar trdi Lessing, da umetnost hodi za kruhom, tedaj je gotovo še desetkrat bolj upravičeno, da poezija služi takim ljudoljubnim namenom

Prav lepo se je ravno ob Stritarjevih elegijah pokazala slovanska vzajemnost; Čehi in Hrvatje so prevedli »Slovensko Lizbono«. — Značilno za naš vsestranski slovstveni napredek pa je to, da je prinesel isti dan kakor »Slov. Narod« izvirnik, dnevnik »Slovenec« prevod, napravljen po »Nove Preše« prevodu. — V svesti smo si, da ustrezemo čitateljem, ako jim podamo tu v »listku« zaporedoma vse omenjene prevode.

Stritarjev nemški prevod, objavljen v »Neue Freie Presse«, v podlistku jutranjega lista z dne 24. mal. travna t. l., se glasi:

Lai-bach.

Der Himmel hat sich gegen dich verschworen,
Mein armes Volk! Der Erde Gründ' erzittern,
Das Unheil bricht herein bei offnen Thoren
Zu dir! Die Decke kracht, die Balken splitter'n;
Wohin in später, eis'ger Nacht sich wenden?
Wenn Kinder nur und Kranke Zuflucht fänden!

»Auf, Vater, Vater, schleunigst aus dem Bette!
Die Kranke nimm du, Mann, in deine Arme!
Das Haus stürzt ein! Fort von der Unglücksstätte,
Hinaus ins Freie, dass sich Gott erbarme!« —
»Der jüngste Tag, nicht wahr? o Mutter!« — »Stille!
Hinaus! und dann — so wie es Gottes Wille.« —

Die schöne Zeit ist da, die Ostertage,
Wo Alles aufersteht zu neuem Leben!
Hier dumpfer Schmerz, Verzweiflung, laute Klage!
Die Erde bebt und Menschenherzen beben!
Magst du dich noch so eifrig müh'n und regen,
Mein armes Volk, dir fehlt des Himmels Segen.

Du Unglücksstadt! auf weitem Erdenrunde
Von Wenigen gekannt in frühern Tagen!
Dein Unglück wird fortan von dir die Kunde
In weite Fern', in späte Zeiten tragen.

Ein and'res Lissabon wird man dich nennen,
Und jedes Kind wird deinen Namen kennen!

Im Freien sleht man da Altäre stehen,
Im Staube kniet der Zweifler mit dem Frommen;
»Erhöre, Himmelsvater, unser Flehen,
Befiehl, zur Ruhe soll die Erde kommen!
Du Güt'ger, höre deiner Kinder Stimme,
Erbarmen! richt' uns nicht in deinem Grimme!«

Was Lieb' und Fleiss, mein Volk, in langen Jahren
Gesammelt, Kunst und Wissenschaft gesichtet;
Die Schätze, die dir Lehr' und Augenweide waren,
Sie hat dir eine böse Nacht vernichtet!
Beginnst du auch das schwere Werk von vorne,
Wer kann dir wieder bringen das Verlor'ne! —

Heim kehrt die Schwalb' aus fernen, wärmer'n Landen,
Umflattert jammernd die gewohnte Stätte;
Verwüstet Alles, wo ihr Nest gestanden,
Wo sie ein stilles Plätzchen wieder hätte!
Sie sucht und sucht, es will ihr nicht gelingen. —
Auf, fort vom Unglücksort auf leichten Schwingen!

* * *

Auf denn, im Land, ihr Brüder aller Stände!
Zu Brüdern eint uns ja das Unglück Alle;
Auf, öffn'et eure Herzen, rührt die Hände,
Helft auf den Brüdern von dem schweren Falle!
Verzug ist Tod! Beeilt euch, schliesst die Kette,
Nach seinen Kräften Jeder helfe, rette!

Joseph Stritar.

»Slovenčev« prevod slove:

Ljubljana.

Nebesa so se tebi zagrozila
Moj revni narod! Zemlje dno se ziblje.
Nesreče vrata so se odpehnila
Za-té. Tramovje poka, strop se giblje.
Kam v mrzli noči bi se obrnili?
Kam z deco in bolniki? Bog se vsmili!

„Oj kvišku, oče!“ „Deca brž vstanimo“,
„Sestrice bolne, ata, ne zabite!“
„Poslopje se podira! — Proč bežimo!
Tam zunaj morda smrti še vhitite!“
„Le tiho!“ — „Soduj! dan je, — mama moja!“
„Brž veu!“ — „O Bog, kakor je volja tvoja!“

Prišel je čas velikonoči zale,
Ko vse v življenje novo se preraja.
Tu pa obup in bol in tožbe žale!

Tresoča zemlja v grozi srca maja,
Moj revni narod, marna tvoja dela,
Zaté ne zori zarija vesela!

Nesrečno mesto! V širne zemlje krogi
Le redki tebe so imenovali,
Povest strašno o tvoji pa nadlogi
Povsod še v poznih časih bodo znali,
O nji otroke bodejo učili,
In z Lisabonom bodo te družili.

Pod milim nebom zdaj stoje oltarji,
Dvomljivec z vernim préduje poklekujе:
„Ozri se v nas, o Bog, v nesreč viharji,
Ukaži jezni zemlji, naj miruje!
Dobrotni, čuj otrók prošnjé goreče!
Usmili se! Obvaruj nas nesreče!

Moj narod! Pridnost in ljubezen trajna,
Umeteljnost in znanost so zbírale.
Prihrula pa je noč zlovestno tajna
In tvoje zbirke so se pokončale.
Če znova lotiš dela se v težavi,
Zgubljenega noben ti ne popravi.

Domov se lastavica je vrnila;
Tožéč svoj dom predragi obletava,
Razdrt je kraj, kjer vedno je gnejzdila,
Njen mirni dom se vdíra — razsipava,
Zastonj ozira se po varnem koti,
In proč jo odneso lahké peroti.

* * *

Zatorej kviško, bratje, mi vstanite.
Saj nas nesreča bratovsko jedini!
Odprite srca in roke zgenite
V pomoč nesrečni bratovski družini!
Ne čakajmo! Le tesno se združimo,
Kjer more kdo, tešimo in rešimo!

Hrvaški prevod v „Hrvatski“ v štev. z dne 29. aprila se glasi:

Slovenski Lisabon.

I sama zar se zaklela nebesa,
Slovenče, protiv tebe sirotana;
Pod tobom zemlja drma se i stresa;
Kud bježiš? Groza, strah sa sviju strana:
Strop puca, stiena u kući se ruši,
Gdje zaklona ćeš naći u nočnoj tmuši?
»Oj, ustaj brzo, otče, gle užasa!
Ponesi bolnu majku na ramenih;

Pod milim nebom tražit valja spasa . . .
Ti, diete, o vrat uhvati se meni!
»Joj! Sudnji dan je, zar ne, majko moja?«
»Oj, tiho, majka tebe čuva tvoja.«
U srećnom času velike sred noći,
Što veselo ja čovjek svaki vodi:
Tu cilim krajem jauk ti se toči,
Bez smilovanja nesreća gospodi.

Slovenac nema blagoslova, sreće,
Na njeva djela nebo rosit ne će!

Ljubljano, svietu prije malo zifana,
Med narodima riedak spomen na te,
Opustjela sad sva i poharana!
S te nezgode će posvud čuti za te,
Slovenskim će te Lisabonom zvati,
I rodovi te pozni milovati!

Pod milim nebom službe Bogu nose,
Ah nebom nemilim! Sve klečec sbori:
»Nebeski otče, čuj, što srca prose,
Nek zemlja miruje, ti progovori!
Uklouí biedu nesreće nemile
I upokoji harajuće sile!

Rodoljubje što kroz ljeta nabralo,
Slovenca svakog ponos, radost duši,

Zadivit oko svačije što znalo,
Bez smilovanja jedna noć sve sruši . . .
I od kraja sve s nova začec treba,
Sa mukom, a bez blagoslova s neba!

Doletjela je s juga lasta mila,
Pa tužno oblieće sad mjesto znano,
Tu mirno si je gnjezdo jednom svila,
Al pusto sad je sve i poharano!
Odatle, gdje više nema sreće,
Put sretnijega kraja lako lieće.

Glas ide zemljom: Braćo, pomagajte!
Ta svi smo braća, otac nam je jedan;
Otvorite srca, ruke sad i dajte
Darovima pomozte narod biedan!
Oj hitite olakšat, bieda bije,
Na pomoć, braćo, prekasno da nije!

Česki prevod, ki ga je prinesel z jako laskavo črtico o našem pesniku »Věstnik«
v svoji 19. štef. z dne 11. majnika l. l., pa slove tako-le:

Pomozte, braťi!

A nyní také ještě nebesa se,
ubohý lidé, spikla proti tobě!
Pod tvojí nohou půda zachvěla se
a chvěje dál; kam jít v té hrůzy době?
již puká klemba, domů zdi se hroutí —
kde v pozdní noci útul naleznouti?

»Ó starý otče, rychle dolů s lože!
Vem, muži, chorou, muě ji nelze vzítí:
Pryč s těch míst hrůzy — milosrdný Bože! —
ven pod strop nebes, ten zde již se řítí!«
»Ó já se bojím! Soudný den to, máti?«
»Jsi dosud u mě . . . tiše . . . nač se báti!«

Jsou Velkonoce, a v tom blahém čase,
kdy vše se těší životu a mládí,
zde jenom slyšet stony mnohohlasé
a zřít, jak zhouba bez milosti řádí —
nešťastný lidé, na tvá díla sklání
se perút' zkázy místo požehání!

O Lublani, jen málo známá dosud
širšimu světu za přírody míru,
teď, co tak kratě spustošil tě osud,
znát budou tebe v daleku a šíru,
zvat' Lisabonem svým tě Slovincové,
milovat ještě pozduí potomkové.

Pod širým nebem tvé se modli děti,
 pod chmurným nebem úpí na kolenou;
 »Rač naše prosby, Bože, vyslyšeti,
 rač utišiti zemi rozechvěnou,
 hučv odejmouti od nás, svého lidu,
 tu prosbu vyslyš: dej zas zemi klidu!«

Co nasbírala láska k vlasti užší,
 co vynes na den um náš v námah bědnu,
 co bylo pastvou pro oko a duši,
 to všechno za noc spustošeno jednu!
 A když i začnem vši tu práci znova,
 vždy naše radost bude nehotová!

K nám vlast'ovička z jihu přiletěla
 i oblékala smutně místo známé;
 kde útulné své hnízdo vloni měla,
 vše pusto kolem! . . . a my nežráme,
 že nyní zase z toho zkázy sídla
 v kraj št'astnější ji nesou křídla.

Hlas krajem letí: Bratři, pomozte nám!
 jednoho otce dcery jsme a syni,
 i srdce své a ruce našim ženám
 i našim dětem zotvírejte nyní:
 jet' odklad smrti, tak je hrozno všude
 pomozte, bratři! než snad pozdě bude!

Přeložil Gustav Dörfel.

»Goriška Tiskarna« Gaberščekova je razposlala to-le okrožnico: „Izbra ne pesmi“. Zložil Anton Funtek. — Pod tem naslovom izidejo 15. junija najlepše pesmi proslavljenega slovenskega pesnika. Obsegale bodo 10 tiskanih pol in izidejo kot 38. in 39. snopič „Slovenske knjižnice“. Ali tiskane bodo lično in na boljšem popirju.

Ta krasna knjiga bo posvečena Ljubljani, kar pove prva pesem. Tiskala se bo v 1000 iztisih nad število naročnikov. Posamični iztisi se bodo prodajali le po 50 kr., a čisti dohodek se pošlje mestnemu magistratu ljubljanskemu v pomoč revnemu prebivalstvu. Ako se knjiga razproda, dobi Ljubljana okoli 200 gld. — Založništvo prosi prijatelje lepe slovenske pesmi in naše nesrečne Ljubljanec, naj bi zbirali odjemnike med svojimi znanci. Cena 50 kr. za tako knjigo je itak nekaj nenavadnega na slovenskem slovstvenem polju.◀

O Slomščekovi pesmi, ki smo jo v zadnji številki objavili, smo dobili od istega g. Fr. Praprotnika nekoliko popravka. Rekli smo bili zadnjič, da je podpis pod nemškimi voščilom nekoliko nejasen. Sedaj pa nas je g. Praprotnik opozoril, da niti ni podpisan Anton Slomšek, ampak Ant. Glojek; zajedno nam je o Glojkovem prijateljstvu do Slomšeka poslal g. Praprotnik po informacijah preč. gospoda Žehla, župnika v Mozirju, to-le pojasnilo:

»Anton Glojek je bil vrstnik in iskren prijatelj Slomščekov. Doma je bil v Gornjem gradu, in g. župnik Žehel se le še toliko spominja, da je rano umrl, pa ne ve več prav kje, ali na Laškem ali pa tam kje v bližini. Tudi župnije, na kateri je A. Glojek takrat služboval, ko je bil Slomšek na Bizeljskem, g. župnik ni vedel imenovati. Slomšek in Glojek sta bila oba Autona in sta ob enem (17. januarija) obhajala vsaki

svoj god ter sta tudi drug drugemu vsaki po svoje čestitala. Videti je, da je Slomšek prvi čestital Glojku v obliki pesmi, za kar se mu je Glojek zahvalil nemški na drugi in tretji strani istega lista. Seveda je to nekoliko čudno, da sta obe čestitki na istem popirju. Mogoče je pa, da je Glojek svojo čestitko, oziroma zahvalo prepisal še na drugi list, katerega je potem poslal Slomšku, izvirnik in Slomškovo čestitko pa je hranil. Seveda se more o tem le ugibati; kajti o ožjih razmerah med Slomšekom in Glojkom ne ve nihče več nič povedati, niti naš župnik, niti kdo v Gornjem gradu, kjer sem o tem pozvedoval. Zategalej je tudi vsebina pesmi nekoliko nejasna. G. župnik Žehel je dejal, da se mu dozdeva, da mu je to pesmico izročil pokojni dekan Škalski, g. Šribar, z besedami: »To pesem dam tebi, morebiti te bode zanimala, ker si tudi »Gorograuc«. Šribar je bil svoje dni kaplan v Gornjem gradu, in mogoče je, da jo je dobil od Glojkovih sorodnikov. Danes je seveda dom Glojkov v Gornjem gradu čisto v tujih rokah, in tudi ljudje se komaj še spominjajo, da je bil pri tej hiši doma duhovnik po imenu Anton Glojek. Več pa o njem nisem mogel zvedeti.«

Oba gospoda pristržno zahvaljujemo na prijaznem pojasnilu!

Dopolnek k »Zgodovini slovenskega slovstva« I. zv. Na str. 204. sem navedel molitvenik: Pot fv. krisha J Chr. skus dopushenie te wikshe gofposke. Labaci typ. H. Fr. Reichhard 1723. ter na str. 205.: Pot svetiga krisha Jesufsa Christuffa. Labaci. Typis Reichhardt (med l. 1750—1770) t. pola.

Drugi knjigi je ta-le natančni naslov: Pot Svetiga | krisha | Jesuffa Christuffa Alli | Andohtlivu Obijskaine | taiftiga Shalofniga | Potta | Kateriga | *Je nash Gospod, inu Isvetishar | Jesus Christus, ob zhafsu fuoiga terpleinia is teshkem krisham | obloshen is rihtne hishe Pilatu | shoue na goro Calvarie sturu | sa nashih dushiz isveli | zheinie volla.* Skus dopushenie te wikshe Gosposkhe. Labaci, Typis Adami Friderici Reichhardt Incluytae Provinciae Carnioliae Typog. 8. 4 $\frac{1}{2}$ pole.

Prof. Urbas v Trstu ima izvod molitvenika:

POT | svetiga krisha | Pervu v' Lafhkim Jesiko | od | SVELIZHANGA PA | TER LEONARDO | a Portu Mauritio | Is oiftrejfihiga Ordna | SVETIGA FRANCISKA | resloshen | Potler Nemfhku, od sdei pak Krausku | k' zhafsi Christufoviga | Terplenja | Od eniga drugiga Paterja taiftiga | Ordna na svitlobo dan. | Vigneta]. S Perpushenjam Vikfhih | V' LVBLANI, | Per Joan. Frid. Egerju (Brez letnice) 8°. 63.

Molitvenik ima 12 slik z nemškimi besedilom; prva slika vštric z naslovnim listom ima to besedilo: *Ägglischer | Pasionis Spiegel | welcher uns vorstellet | den schmerzhaftigen weeg | zum Kreutz u. Todt | des wegen unserer Sünd | gecreuzigten Heylands Jesu Christi. | Verlegt | J. M. Kaupert in Grätz. | Jch Vitus | Kaupert | senior.*

»Križev pot« sega do 39. strani; stran 40. je prazna; str. 41. ima ta le naslov:

Andohti pouna | visha | S. MASHO | flifhati; | od isvelizhaniga roga | bogezhiga! (= bogaboiezhiga) P. LEONARDA | imenuvaniga | a PORTU MAVRITTO | is oiftrejfihiga ordna | S. FRANCISHKA | V' Lafhkimu Jesiku spisanu, potler | od eniga is taiftiga Ordna na nemfhku | fedej pak na Krajnfku prebernera (!) (prebernera). (Vigneta). |

S' Perpushenjam Vikfhik.

Vsebina tega drugega dela govori o »vrednosti, mogočnosti in visokosti« sv. maše, o njenih štirih delih in se konča z molitvijo ali jutranjim »gorioffrovanjem« vzveličanega P. Leonarda a Portu Mauritio.

Popolnoma se zlagam z mnenjem, ki se je izreklo v predzadnji številki »Ljubljanskega Zvona«, da moramo mi Slovenci dobiti natančno biblijografsko, ki ustreza sedanjim za-

htevam znanosti. Prepričal sem se, spisujoč in pri natisovanju popravljajoč prvi zvezek svoje »Zgodovine slov. slovstva«, da niti Šafařikovi niti Marnovi podatki niso popolni. Marsikateri knjigi, ki sem jo navel v tem zvezku, bo treba še natančneje določiti naslov. To bi bilo lažje takim slovenskim pisateljem, ki žive v mestih, katerih knjižnice so bogatejše glede na »slavica«, ali bi pa moral imeti človek vsaj jedno leto dopust. Tega ali onega slovenskega časnika uredništvo dostikrat samo nima več vseh svojih letnikov popolnih.

Pa ne samo knjig, tudi posameznih spisov in prevodov iz tujih jezikov nimamo vseh registrovanih. Želi se n. pr. sedaj pregled vsega tega, kar se je prevedlo iz češčine na slovenski jezik, toda ne vem, ali se bo moglo ustreči točno tej želji.

Lani je izšla v Varšavi jako lepa izdaja Mickijevičevih poezij. Drobnji komentari navajajo vse prevode Mickijevičevih pesni na druge jezike, samo slovenskih ni; pa vendar jih je nekaj prevedel B. Trnovec. Navedene pa v omenjeni izdaji Mickijevičevi niso, zato ker izdajatelj ni mogel vedeti za-nje, ker nimamo Slovenci do zdaj zabeleženega svojega slovstva.

Skušal bom nastopne zvezke »Zgodovine slovenskega slovstva« urediti tako, da bode kolikor možno jeden del nadomestoval bibliografijo, katere bi menda same za-se ne kazalo izdajati, drugi del pa bode kolikor možno poljuden, da bo prijäl večini Matičarjev.

Dr. K. Glaser.

»Pomladnih glasov« peti zvezek, katerega smo že v zadnji številki naznanili, ima jako mnogovrstno, zanimivo vsebino. Pesmi se menjavajo s prozajskimi sestavki, životopisi in povestmi, vse pa završuje igrokaz v treh dejanjih »Indijski siroti«. — »Pièce de résistance« tega petega zvezka je brez ugovora »Gospod Lovro«, spisal Fr. S. Finžgar, za katerim daleko zaostajajo vsi drugi spisi, povesti in pesmi in tudi igrokaz istega pisatelja. Drage volje priznamo, da že davno nismo čitali kaj tako ljubkega in s tolikim presrčnim zanimanjem. Lahko rečemo, da nam je Fr. S. Finžgar z »Gospodom Lovrom« ustvaril celo nov životopisni »genre«. »Gospod Lovro« je lep spomenik možu, če se ne motimo, rajnemu Lovru Pintarju, župniku na Breznici in svoj čas tudi državnemu poslancu, katerega se še dandanes, kakor vemo iz lastne izkušnje, hvaležno spominja ondotni narod kot začetnika in pospešitelja umnega sadjerejstva po Gorenskem. Glavna vrлина tega životopisa je po naših mislih v tem, da nam svojega vzornika ne popisuje na dolgo in široko, ampak nam kaže njega samega v njegovem delovanju in občevanju z narodom in mladino.

Iz Finžgarjevih črtic smo tudi zvedeli, da je bil gospod Lovro pravi pravcati Kneippovec že v tistem času, ko o Kneippu ni bilo ni duha ni sluha. In ker nam gospod Lovro čudesno zdravilno moč raznih domačih rastlin s tako gorečo vero priporočajo in vedo celo na to in ono par vrstic v vezani besedi, mora umolknuti vsaki skepticizem, ki ga je gojil morda ta ali oni čitatelj proti pretirani veri do zdravilnih zelišč.

Nepopolna in tedaj tudi krivična pa bi bila naša ocena, ako ne bi še posebej poudarili, da je ta ljubka životopisna slika spisana v kaj lepem jeziku. Zlasti treba opomniti, da je zajel pisatelj mnogo krasnih izrazov in rekov naravnost iz narodovih ust. Saj to je še vedno res in v nas Slovencih še posebno, da se krepak in lep jezik ne da naučiti v nobeni šoli in iz nobene učne knjige, ampak le neposredno od naroda. Zato pa je toliko važno, kje se kak pisatelj rodi in v kakih razmerah se vzgoji.

Ostali sestavki se ne morejo, kakor smo že rekli, nikakor meriti z »Gospodom Lovrom«. »Sveti Hijeronim«, prvi prozajski spis, je parežeza (vzpodbunica) k posne-manju naslovnega svetnika - vzornika v obliki životopisa. Je-li dosegel gospod pisatelj »brumni« svoj namen? Mi sodimo, da ne, in sicer zato ne, ker ga mladina — ne bo

čitala; nasproti, ker je „Sveti Hjeronim“ na prvem mestu, utegne škodovati celi knjigi s tem, da bo odvrnil marsikaterega mladeniča od nje čitanja. „Kdor preveč doseza, ničesar ne doseže“, to je gotovo res tudi glede tega spisa. Pisan je preveč v strogo aske-tičkem duhu in bi tedaj bolje sodil za meditacije samostanskih novicijev, ki naj se utr-jujejo v askezi.

Tudi povesti „Božja roka“ in „Materin pogled“ kazi ta velika hiba, da je pripo-vedna vsebina skoz in skoz prekvašena z nekim višjim namenom. „Man merkt die Absicht und wird verstimmt.“ Povsod in vedno se trudita pisatelja, da bi odgrnila zaveso, za katero deluje božja previdnost. Nasproti pa v „Božji roki“ vkljub lokalnemu koloritu pogrešamo prave plastike in realitike, „Materin pogled“ ne razodeva dovolj temeljitega znanja starorimskih odnošajev; to pa je „conditio, sine qua non“ za povesti take vrste. Ako jih misli g. pisatelj nadaljevati, si mu usojamo svetovati kot vzor slavnoznanu „Fabiolo“.

Igrokaz „Indijski siroti“ dobro dojde našim dobrodušnim zavodom, ki so pri svojih božičnicah in drugih predstavah često v zadregi za dober izviren repertoar.

V formalnem pogledu pa se v „Pomladnih glasih“ i nevezana i vezana beseda toliko odlikuje, da bi bilo res premalenkostno, ako bi hoteli iztikati podrobnosti.

Slovsanske knjižnice 37. snopič (cena 18 kr.) nam je prinesel zopet le dve drobnoti, namreč pripovedko: „Godčevska Lizika“. Češki spisal *Vítězslav Hálek*. Poslovenil *Anonym*; in pa slika iz borbe Slovakov za narodni obstanek: „Olga Ži-linska“. Spisal *Jan Janča*. Poslovenil *Pohorski*. — Hálek je znan mojster v risanju čeških kmetičkih značajev, in o tem njegovem mojsterstvu priča tudi ta, dasi kratka povest (50 str.). Ali ravno take povesti, ki slikajo priprosto, toda pristno, specifiško narodno življenje, je silno težko prevajati iz kateregakoli jezika. Kdor se loti takega posla, bi moral temeljito poznati i oni narod, iz katerega literature prevaja, i oni, ka-teremu prevaja, a poleg vsega tega bi moral še mnogokaj prosto prevesti in lokalizovati. Veliko lajše je seveda prelagati utovore s splošno, rekel bi, mednarodno vsebino. Kako težko bi bilo prevesti — da navedemo domač vzgled — „Martina Krpana“ na kateri-koli jezik, koliko lajše pa recimo „Zorina“. Zato se ne bomo čudili, da tudi Anonym ni zmogel vseh težkoč in je ostalo v njegovem prevodu tu in tam kaj nejasnega nam in menda tudi — njemu. — Gre doč naj opomnimo, da je g. Anonym menda slabo tolmačil: „Stari Lovček je bil izkušen, kakor pokojni Nestor“ (str. 16.) s pripomnjo pod črto: „Stari ruski letopisec“. Pisatelj je pač imel v mislih Homerjevega Nestorja, ki grškim junakom pred Trojo vzpričo svoje starosti ni mogel dosti pomagati s svojo telesno močjo in hrabrostjo, tem več pa s svojo izkušnostjo. — Jeziku v „Olgi Žilinski“ bi pa imeli tudi kaj prigovarjati.

Istemu zvezku „Slovsanske knjižnice“ je bilo priloženo to-le „književno naznanilo“: „Tekom maja t. l. izide v naši tiskarni: „Bele noči“. Sentimentalen roman. (Iz spominov sanjalca.) Ruski spisal Th. Dostojevskij. Poslovenil J. J. Kogej. Cena 25 kr. s poštnino vred.“

Izvestij muzejskega društva za Kranjsko je izšel 2. sešitek letošnjega (V.) letnika s to-le prezanimivo vsebino: 1. Konrad Črnologar: Grobni spomeniki v Stičini. 2. Janko Barlè: Obseg ljubljanske škofije pod škofom Hrenom. 3. I. Vrhovnik: Janez Debevec. 4. A. Koblar: Zemeljski potresi na Slovenskem. 5. A. Koblar: Kranjske cer-kvene dragocenosti I. 1525 (Dalje.) 6. S. Robič: Kranjski lišaji (Lichenes). Dalje.) — Mali zapiski: 1. A. K.: Cene in mezle v Ljubljani I. 1524. 2. I. V.: Kapelica na Friškovcu. 3. I. V.: Stare ljubljanske bratovščine. 4. Gozdarska prisega iz I. 1769. 5. I. V.: Rodoljubje za francoske okupacije.

»Slovenski citrari«. Pod tem naslovom je izdala podjetna knjigarna L. Schwentnerja v Brežicah dve skladbi za citre kot prvi dve številki zbirke, katera se bo nadaljevala v nedoločenih rokih. Prvi zvezek obseza *Josipa Mežička* »Pozdrav slovenskim citrarjem« (cena 40 kr.); to je koračnica, sestavljena iz štirih dobro harmonizovanih narodnih pesnij: »Vojški boben«, »Prešmentane citre«, »Pobič sem star šele osemnajst let« in »Nedeljo jutro vstala bom«. Fr. S. Koželjskega »Na vasie« (cena 45 kr.) prinaša kot drugi zvezek te-le narodne pesni, spretno v venček zvezane: »Slovensko dekle«, »Vinčice bi pil«, »Zdravo očka, mamca« in »Men' se dekle smili«. Ista knjigarnica objavlja, da izda v kratkem 1. zvezek Fr. S. Koželjskega »Poduk v igranju na citrah«.

—e—

Slovensko-nemškega slovarja Wolfovega je izšel devetnajsti sešitek, obsegajoč besede od spisnik — šesteroplosk. S tem se nagiblje h koncu ogromno delo, ki šteje že doslej 624 strani. Kakor se nam je povedalo, je dvajseti sešitek že tudi gotov, in potem je gradiva še za trinajst pol, in to bo dalo s popravki vred zopet tri sešitke. Vsega skupaj bode torej triindvajset sešitkov.

Ilustrovani modni listi skladišča dunajskih oblek. Izdajatelja *Grižar* & *Mejač*. Odgovorni urednik: *Ivan Mejač*. Izhajajo v marcu in septembru vsakega leta. — Doslej je izšla I. letnika št. 1., obsegajoč pomladno in poletno sezono. 1895. — Čitatelji bodo morda z glavami majali in se čudili, kako zaidejo modni listi, četudi samo njih naznanilo, v leposlovni in znanstveni časopis. Toda mi smo teh mislij, da je ravno ta prvi ilustrovani modnik »signum temporis« in jako značilno in zanesljivo merilo za naš — vsestranski napredek. Pred dvajsetimi leti, ko so imeli naši dnevniki semtertja kak skromen inseratek, se pač ni nikomur izmed nas sanjalo, da se kdaj popnemo do — ilustrovanih modnih listov.

Knjižnice za mladino četrti zvezek, katerega naznanilo smo čitali v nekaterih slovenskih listih, nam doslej ni došel.

Iz hrvatskih leposlovnih časopisov. -- Nesreča, katera je zadela Ljubljano, je pobudila tudi zanimanje hrvaških ilustrovanih novin. Tako prinaša 10. številka »Dom i svijeta« opis potresa in pet podob, ki prikazujejo različna mesta Ljubljane, ki so po potresu močno poškodovana. Tudi »Prosvjeta« ima v 10. broju člančič o ljubljanskem potresu in 10 slik. Tudi sarajevska »Nada« se spominja simpatično nesrečne Ljubljane.

V 9. številki »Prosvjete« poroča znani glasbenik g. *F. Š. Kuhač* o Ipavčevi operi »Teharski plemiči« in hvali smer Ipavčevega skladanja, ki je slovensko-narodno. Zatem navaja sodbo brnskih listov, ki govore o predstavi te opere, ki se je vršila v Brnu dne 5. aprila 1895. leta. Vsi listi sodijo jednako, da Ipavčeva opera sicer nima virtuoznih pevskih partij, niti sijajne instrumentacije, ali hvalijo ljubkost melodij in to, da je skladatelj izvrstno pogodil značaj narodnega petja.

— Kako se po nepotrebnem cepijo književne moči pri naših južnih bratih, se ne vidi samo v tem, da se pisatelji in čitatelji, ki pišejo in čitajo cirilico, prav nič ne ozirajo na one, katerim rabi latinica, in obratno, nego tudi v tem, da prinašata istodobno dva hrvaška lista, ki izhajata v Zagrebu, prevod istega dela. Najnovejšo delo Tolstega »Gospodar i sluga« je prevel za »Dom i svijet« neki brezimenjak, za »Viena« pa je oskrbel prevod neki Is. V.

— V »Vencu« opisuje brezimni pisatelj, starinom Bošnjak, prav zanimljivo Sarajevo in sarajevske prilike.

— V 16. št. »Napredka«, časopisa za učitelje, nahajamo začetek dveh zanimivih razprav. Dr. J. Turčić razpravlja o vprašanju, more-li se pomisliti pedagogija, ki bi

vredila za vse narode in vse čase. Namen ji je pokazati neupravičenost opozicije, ki se upira posnemanju tujih vzorov. Milan A. Miholjevič pa piše o Tolstem kot pedagogu.

R. P.

Češka književnost. II. »Naše doba«. — **Masarykove »Časové směry a tužby«.** Preidimo k najnovejšim časopisom. V prvi vrsti naj omenimo za danes praški mesečnik »Naše doba«. Stopil je letos v drugo leto, izdajatelj mu je *dr. Josip Laichter*, urednik pa prof. *T. G. Masaryk*. »Naše Doba« je smotra za vedo, umetnost in socialno življenje, v prvi vrsti za življenje in duševno delo češkega naroda. »Naše Doba« je plod češke literarne revolucije, ki pregleduje in premotruje stoletno delo preporoda, ki je torej kritiška revolucija. Poglobitev narodne prosvete bode njen sad. Češki narod mora ne le fiziški, ampak tudi duševno rasti; le narod, ki je probujen, in katerega vsaki pojedini član čuti, da je soodgovoren za narodni napredek, le tak narod se bode vzdržal in napredoval. Znamenito je pogodil ta program kritiške revolucije *T. G. Masaryk* s svojo študijo »Časové směry a tužby« (časovne smeri in težnje), katero prinaša letošnja »Naše Doba«. Le-ta spis je aktualne važnosti tudi za naše življenje, in zato podamo iz njega vsaj aforistiški nekaj njegovih globokih in obče zanimivih mislij. Masarykova študija pregleduje osnovne in temeljne ideje narodnostnega programa, da se razvidi, kaj je v njih zdravega, kaj ne, kaže, ob kakih idejah da se razvija narod, ter uči, s kakimi pripomočki da se dado najgotoveje doseči ideali češki.

Masaryk sega logiški in kritiški v početke preporoda češkega naroda, preiskujoč in kaže, kje da je najti izvor našim smerim in težnjam, kaj da je v njih narodnega in starejšega, kaj-li tujega. V svesti si je, da še ni končan preporod češkega naroda, da je marveč nova doba le nadaljevanje onega historijskega razvitka, ki ga imenujemo preporod.

Preporod češkega naroda se je pričel v drugi polovici osemnajstega stoletja, in njegovo prvo obdobje sega do leta 1810. Značilen je za to dobo *Dobrovský*. Le-ta je osnoval narodni program na idejah humanizma in prosvete 18. stoletja, torej na filozofski ideji humanitarnosti; temeljni obseg tega programa je: buditev narodne zavesti v Slovanih vobče in zlasti v Čehih. Drugo obdobje sega do leta 1848. in je označeno po *Kollárju* in *Jungmannu*. *Kollárjeva* domoljubna ideja je filozofski zopet osnovana na humanitarnosti in sicer tisti, ki se pojavlja v nemški literaturi, posebno pri Herderju. Utemeljila se je z njo narodnostna ideja, narodnost češka pa je obsežena v širjem okviru narodnosti slovanske. Ideja slovanska je ideja *Kollárjeva* in sploh cele dobe. Literarnemu delovanju je geslo slovanstvo in domoljubje. Narodnjakom je bilo vodilo: slovanska sedanjost in češka ter slovanska minolost, čeprav le nekritiški in nepopolno proučena.

Doba tretja je doba *Havlička* in *Palackega* in sega od prevrata l. 1848. tja do osemdesetih let; v tej dobi se je popolnil narodni program literarni in teoretiški s politiškim programom. Tudi *Palackega* politiški program ima svoj vrhunec v humanitarni ideji in je na le-tej logiški utemeljen; toda pojem češke narodnosti se razumeva manj splošno in abstraktno, nego v prejšnjih dobah. »Čeh, ne Slovan« je *Havličku* geslo. *Havličkov* literarni in politiški program je bolj ljudski, nego *Palackega*; le-ta je nasprotno ustvaril program historijskega prava, to je, on hoče v soglasju s humanitarno idejo najti narodno in politiško sporazumljenje z Nemci. Naravno je, da je priznal s tem prednost plemstva kot dotedanjega nositelja politiških pravic. Naše obdobje (počeniši z osemdesetimi leti) pa se ne odlikuje toliko po politiškem, ampak zlasti po liberalnem in socialnem gibanju.

(Dalje prihodnjč.)

